

**“Live as if you were to die tomorrow.
Learn as if you were to live forever.”
Gandhi.**

PRAKTIJKONDERZOEK MASTER SEN

De studie- en leerproblemen van de eerste jaars voltijd HBO PABO studenten
van Hogeschool InHolland Dordrecht.

Lenneke Löbker
Studentnr. S1029549
Master SEN IB/AB
Praktijkonderzoek 2011

Inhoud

	Pagina
Inhoudsopgave	2
Samenvatting	4
1. Inleiding	5
1.1 Verlegenhedsituatie, de aanleiding	5
1.2 Doelstelling van het onderzoek	5
1.3 Centrale vraagstelling in het onderzoek	5
1.4 Onderzoeksvragen	6
2. Theoretisch kader.	7
Wat zegt de literatuur over hoe jong adolescenten leren?	
Welke factoren spelen een rol bij het leren van jong adolescenten?	7
2.1 Wat zijn de kenmerken van het leren van jong adolescenten?	7
2.2 Welke interne factoren zijn van belang om te kunnen komen tot succesvol leren	7
2.3 Wat voor begeleiding vragen jong adolescenten om succesvol te kunnen leren?	11
3. Opzet van het onderzoek.	14
3.1 Inleiding	14
3.2 Doel	14
3.3 Werkwijze en instrumenten	14
4. Onderzoeksresultaten.	16
Tegen welke studieproblemen lopen de eerstejaars voltijd studenten van de HBO PABO InHolland Dordrecht aan? (Praktisch onderzoek)	
4.1 Hoe ziet het huidige HBO PABO programma er uit?	16
4.2 Onderzoeksresultaten.	18
4.2.1 Het bestuderen van de tentamenstof.	18
4.2.2 Portfolio- en praktijkopdrachten.	23
4.2.3 Studieloopbaanbegeleiding.	24
4.2.4 Hogeschool InHolland PABO Dordrecht.	28
5. Conclusies van het onderzoek	30
5.1 Inleiding	30
5.2 Algemene conclusies	30
5.3 Conclusie per stelling gecategoriseerd	31
5.4 Discussie	34

6. Aanbevelingen	35
Kijkende naar het huidige HBO PABO programma en de onderzoeksresultaten.	
<i>6.1 Aanbevelingen</i>	34
Nawoord	36
Literatuurlijst	37
Bijlagen	39
<i>I. Vragenlijsten voor studenten</i>	40
<i>II. Het eerstejaars PABO programma van de Hogeschool InHolland Dordrecht</i>	46
<i>III. Kenmerkende Beroepssituaties en Overzicht Onderwijseenheden</i>	50
<i>IV. Uitkomsten en tabellen vragenlijsten</i>	52
<i>V. NRC : ‘Studeren in Nederland veel te vrijblijvend.’</i>	55

Samenvatting

Het (praktijk)onderzoek wat hier voor u ligt, richt zich op de eerstejaars voltijd student, studiejaar 2010-2011, binnen het domein Onderwijs, Leren en Levensbeschouwing van de Hogeschool InHolland Dordrecht en diens studieproblematiek. Het is een gegeven dat veel eerstejaars studenten hun studiepunten niet halen, hun opdrachten niet op tijd inleveren of afspraken niet na komen. Dat is een probleem; zonde van de tijd en het geld van allen (student, PABO Hogeschool, docent). Dit probleem speelt ook op de Hogeschool PABO Dordrecht. Om hoeveel studenten gaat het eigenlijk? Het antwoord is weliswaar afhankelijk van de criteria die men aanlegt, maar een algemeen aanvaarde schatting is dat 10% van welke groep dan ook als enigszins problematisch kan worden aangeduid. (Schouwenburg, 2000). Dit probleem is niet nieuw of onbekend, gezien de hierboven statistische gegevens, en ook vaker onderzocht. Het probleem wordt veroorzaakt door een combinatie van factoren. Een aantal oorzaken van studieproblemen op een rij: - individuele adaptatie aan de eisen van de Hogeschool, - evaluatie- of faalangst, - onvoldoende werkdiscipline, - verkeerde studie aanpak, - demotivatie na een aantal maanden, - problemen in persoonlijk functioneren. De psychologische achtergrond van al deze studeerproblemen kunnen zich onafhankelijk van elkaar voordoen. Mengvormen ervan vragen wellicht speciale aandacht: deze doen zich bijvoorbeeld voor bij studenten met een onhandige leerstijl of met een gebrekkelijk gevoel van studiecompetentie.

Met de middelen en de kennis vanuit de wetenschap, van wat nu voor handen is, is er getracht op een zo'n gedegen mogelijke wijze onderzoek te doen naar

- 1) de studieproblematiek in relatie tot de neuropsychologische ontwikkeling van de huidige eerstejaars PABO student. De opleiding vraagt een niveau van volwassenheid dat de meeste eerstejaars studenten nog niet hebben. Dit is niet gek. De hersenen zijn immers nog niet volgroeid. Uit onderzoek zal blijken dat met het huidige aanbod van de PABO Hogeschool de student wellicht wordt overschat.
- 2) het aanbod van de Hogeschool PABO InHolland Dordrecht, dat wellicht onvoldoende aansluit bij de capaciteit of het vermogen van de student.
- 3) de begeleiding van eerstejaars voltijd studenten van docenten van de PABO Hogeschool InHolland Dordrecht
- 4) het verkrijgen van inzicht in de praktische problemen die de studenten ervaren in relatie tot en de verwerking van (praktijk)opdrachten en hun studiegedrag. (Met behulp van het praktijkonderzoek.) De generatie Einstein is misschien vroeg mondig, maar laat volwassen (dus schijn bedriegt) (Brinkgreve, 2009). Met een gericht onderzoek onder studenten hoop ik beter inzicht te krijgen in de praktische problemen die zij ervaren. Op basis van de resultaten doe ik vervolgens aanbevelingen aan de Hogeschool over mogelijke verbeteringen in de opleiding (programma, begeleiding, organisatie). Deze aanbevelingen zullen steeds worden onderbouwd (met verwijzingen naar de literatuur). Het onderzoek wordt uitgevoerd onder alle eerstejaars voltijd studenten van de Hogeschool PABO InHolland te Dordrecht. Zij krijgen een vragenlijst die bestaat uit vier clusters met vragen. De vragen zijn zo gesteld dat op basis van de beantwoording de onderliggende stellingen kunnen worden geverifieerd of gefalsificeerd voor de onderzochte groep. De stellingen richten zich op de vier mogelijke probleemvelden.

Stelling 1 Studenten kunnen niet organiseren en plannen... (onvoldoende ontwikkeld brein)

Stelling 2 Studenten kunnen niet diepteleren... (er wordt een leerstijl van ze verwacht die ze niet beheersen)

Stelling 3 Studenten ervaren onvoldoende begeleiding... (zowel ten aanzien van hun studie als ook binnen de praktijksituatie)

Stelling 4 Studiehandleiding en –wijzer werken niet... (de organisatie en het programma van het eerste jaar PABO HBO is te ondoorzichtig).

1. Inleiding

1.1. Verlegenheidsituatie

Binnen het HBO onderwijs en dan met name binnen het Domein Onderwijs, Leren en Levensbeschouwing (PABO) van Hogeschool InHolland Dordrecht wordt een aantal problemen ervaren met betrekking tot het leren en studeren van de 1^e jaars voltijd studenten anno 2010/ 2011. Zelf ben ik ook werkzaam binnen deze HBO PABO InHolland te Dordrecht en wel als opleidingsdocent Taal. Problemen met de studie zelf doen zich voor in twee gedaantes: twijfels omtrent de juiste keuze en problemen met het leren en studeren op zich, waarbij ik me vooral op de laatste zal richten. Problemen met het leren en studeren op zich komen tot uitdrukking in het niet halen van de tentamens en daardoor te weinig studiepunten, het niet op tijd aanleveren van materiaal ter beoordeling bij docenten en met regelmaat de praktijkmap, lesvoorbereidingen en – voorbereidingsformulieren niet op orde hebben binnen de praktijksituatie en daardoor het ontstaan van frustratie en stress bij de studenten. Met als gevolg dat we ook die frustratie terug zien bij de docenten van de Hogeschool InHolland Dordrecht (het niet halen van tentamens, niet nakomen van afspraken en niet op tijd aanleveren van gevraagd materiaal), bij het instituut Hogeschool zelf als organisatie (achterblijvende resultaten bij de studenten en daardoor uitval of voortijdig beëindigen van de opleiding) en bij de begeleiders op de praktijkscholen (het niet nakomen van afspraken en zaken niet in orde hebben; o.a. praktijkmap, lesvoorbereidingen, aanwezigheid).

Kortom veel studenten hebben moeite met de overgang van de middelbare school of het MBO naar het HBO; als student moet je het leerproces zelf reguleren, zelf structuur aanbrengen, zelf je studie organiseren, zelf je tijd indelen en ben je zelf verantwoordelijk voor de controle van de voortgang van je studie. Hoe gaan de studenten hiermee om en hoe kunnen wij, docenten, daarin beter begeleiden met als resultaat een grotere kans op succes.

1.2. Doelstelling

Doel: het bewerkstelligen van een betere aansluiting op de onderwijsbehoeften van de eerstejaars voltijd HBO PABO studenten van InHolland Dordrecht, waardoor de kans op het behalen van positieve resultaten wordt vergroot, zowel ten aanzien van de studie, als ook binnen de praktijksituatie.

1.3. Centrale vraagstelling

Is het mogelijk om, na inzichtelijk te hebben gemaakt waar/wat de studie- en leerproblemen van de 1^e jaars voltijd HBO PABO studenten vandaan komen/zijn, aanbevelingen te doen aan de Hogeschool PABO InHolland Dordrecht ten behoeve van het vergroten van de kans op positieve (studie)resultaten van diezelfde 1^e jaars voltijd PABO studenten?

Oftewel : Inzicht verwerven over aard en oorsprong van de studie- en leerproblemen bij de 1^e jaars voltijd PABO studenten van Hogeschool InHolland Dordrecht en zicht krijgen op de oorzaak van het niet op orde krijgen van de praktijkmap en het op adequate wijze voorbereiden van de praktijklessen.

Daarnaast inzicht verwerven in de wijze waarop docenten de studenten nog beter zouden kunnen begeleiden.

Waarbij gedacht moet worden aan wat er eventueel veranderd zou moeten worden aan het aanbod van de leer- lesstof, aan wat student zou kunnen en/of moeten doen en welke rol de docent, de praktijkbegeleiders en de organisatie/opleiding zouden kunnen vervullen met het oog op het vergroten van de kans op het behalen van positieve resultaten van deze eerstejaars studenten.

1.4. Onderzoeksvragen

Onderzoeksvraag 1:

Wat zegt de literatuur over hoe jong adolescenten leren? Welke factoren spelen een rol bij het leren van jong adolescenten? (theoretisch kader)

Deelvragen:

- Wat zijn de kenmerken van het leren van jong adolescenten?
- Welke interne factoren zijn van belang om te kunnen komen tot succesvol leren?
- Wat voor begeleiding vragen jong adolescenten om succesvol te kunnen leren?

Onderzoeksvraag 2:

Wordt er voldoende tegemoetgekomen aan het (succesvol) leren van jong adolescenten binnen het PABO programma? (theoretisch kader)

Deelvragen:

- Wat voor soort opdrachten worden gegeven en welke verwerkingsvormen moeten worden toegepast?
- Welke studievaardigheden worden gevraagd in het eerstejaarsprogramma van de Hogeschool PABO InHolland Dordrecht?
- Welke begeleiding wordt er nu ingezet op de eerste jaars PABO studenten?

Onderzoeksvraag 3:

Tegen welke studieproblemen lopen de 1^e jaars voltijd studenten van de HBO (PABO) InHolland Dordrecht aan? Wat is de huidige situatie en wat de gewenste? (praktisch kader)

Deelvragen:

- Hoe leren de studenten voor een tentamen?
- Hoe werken de studenten aan een opdracht?
- Hoe werken studenten aan een opdracht binnen de praktijksituatie?
- Welke kenmerken van begeleiding hebben de 1^e jaars voltijd HBO(PABO) Inholland Dordrecht studenten nodig om beter te kunnen functioneren binnen de opleiding?
- Welke kenmerken van begeleiding hebben de 1^e jaars voltijd HBO(PABO) Inholland Dordrecht studenten nodig om beter te kunnen functioneren binnen de praktijk?
- Is de structuur van de huidige HBO (PABO) opleiding van Hogeschool InHolland Dordrecht duidelijk voor de eerstejaars PABO student?

2. Theoretisch kader.

Wat zegt de literatuur over hoe jong adolescenten leren?

Welke factoren spelen een rol bij het leren van jong adolescenten?

2.1. *Wat zijn de kenmerken van het leren van jong adolescenten?*

Adolescentie kan het best omschreven worden als de overgangperiode van de kindertijd naar de volwassenheid. Het woord *adolescentie* stamt af van het Latijnse werkwoord *adolescere*, dat opgroeien betekent. (Crone, 2010)

Volgens Crone is ons menselijk brein pas rond ons 25^e levensjaar volgroeid. Tot die tijd maakt dat brein allerlei ontwikkelingen door. De frontaalkwab die nog in ontwikkeling is, zorgt er voor dat studenten in die leeftijdsfase nog niet goed kunnen plannen, organiseren, prioriteiten stellen, anticiperen en problemen kunnen oplossen. Het is denkbaar dat de prefrontale cortex in de adolescentiefase extra kneedbaar is. Het is een gevoelige periode voor het aanleren van specifieke vaardigheden zoals plannen en wederkerigheid, volgens ontwikkelingspsycholoog Michiel Westenberg (Crone, 2010). Daarbij houdt de linkerhersenhalft meer van de details en overziet de rechterkant graag het geheel. Een techniek om de rechterhersenhalft aan te spreken en een verbinding te laten maken met de linkerhersenhalft is mogelijk o.a. via Mindmapping. Door de twee hersenhalften goed samen te gebruiken, versterken ze elkaar en kunnen de studenten hun brein beter benutten. Het blijft echter voor jongeren tot hun 25^e lastig om prioriteiten te stellen, risico's in te schatten en beslissingen te nemen. Jong adolescenten hebben iemand nodig die dat voor hen doet, iemand die een voorbeeldrol vervult, grenzen stelt en bereidt is over die grenzen in gesprek te gaan. De samenleving biedt jongeren steeds meer vrijheid, keuzemogelijkheden en complexiteit. Jongeren voelen zich vaak overvraagd. (Nelis & Sark, 2009). Ze willen meer kaders en sturing dan volwassenen vaak denken. De werkelijkheid is dat men jongeren dus overschat. Binnen de context van een open samenleving die jongeren veel ruimte en mogelijkheden biedt, moeten men zoeken naar nieuwe wegen om jongeren grenzen en structuur te bieden. Deze generatie jongeren, de Einstein generatie genoemd, is **vroeg mondig, laat volwassen**, zoals sociologe Christien Brinkgreve (2009) het verwoordt. Volgens Prof. dr. Jules Pieters (Nelis & Sark, 2009) is cognitie een gevolg van een goede sociale en emotionele leeromgeving. Hersenen zijn pas volgroeid rond het 25ste levensjaar. Op die leeftijd is een mens het intelligentst (cognitief), het brein is dan net af. Het laatste gebied dat zich ontwikkelt, is de prefrontale cortex, de functie die planning en empathie stuurt.

2.2. *Welke interne factoren zijn van belang om te kunnen komen tot succesvol leren?*

Studeerproblemen ontstaan bij het herhaaldelijk niet of te laat uitvoeren van studietaken, of bij het bij herhaling geen succes boeken bij de uitvoering daarvan. Nu wordt succesvol studeren bepaald door een samenspel van drie factoren:

- competentie (kunnen)
- motivatie (willen)
- actie of inzet (doen)

Studeerproblemen kunnen daarom globaal worden gekarakteriseerd als een gebrekkig functioneren van één of meer van deze factoren. Deze opvatting bepaalt het diagnostisch en begeleidend handelen van studiebegeleiders. (Schouwenburg, 2000).

Competentie is bekwaamheid. Die wordt enerzijds gevoed door aanleg, anderzijds door wat je met die aanleg doet. Het heeft een cognitief aspect en een sociaal aspect volgens Schouwenburg (2000). *Het cognitieve aspect* betreft de algemene intelligentie, de aanleg, en wordt aangeduid met de letter *g* voor *general ability*.

De *g*-factor is het hoogst meest abstracte niveau, datgene wat men met intelligentietest zou willen meten. Het is dan ook deze factor die verantwoordelijk is voor studiesucces. Het gemiddelde eindexamencijfer van het voortgezet onderwijs (HAVO, VWO) kan als een goede benadering van de *g*-component van het IQ worden gehanteerd. Aanleg is niet de enige factor die studiesucces in het hoger onderwijs bepaalt, andere factoren als motivatie en inzet zijn minstens even belangrijk.

Het sociale aspect betreft het welbevinden van de student binnen zijn sociale omgeving. Ontstane problemen binnen het sociale aspect, het persoonlijk functioneren, hebben vaak een negatieve invloed op de vlotte voortgang van de studie dat ze tot de studeerproblemen in ruimere zin kunnen worden gerekend. Het zijn veelal problemen die gebonden zijn aan de specifieke leeftijdsfase van jongerejaars studenten en aan het zich moeten aanpassen aan een nieuwe sociale situatie. (Losmaking ouderlijk huis, verwerven eigen identiteit, aangaan van sociale contacten, opbloeiende relaties). (Schouwenburg, 2000)

Daarnaast hebben we ook nog te maken met de capaciteit van het geheugen. Door hersenonderzoek is er veel meer bekend over de werking van het geheugen. De informatie via de zintuigen gaat eerst naar het korte-termijn geheugen (KTG). Men noemt dat ook wel het werkgeheugen of het filtersysteem. Daarna worden de bewerkte gegevens in het lange-termijn geheugen (LTG) opgeslagen en kun je deze naar boven halen als je ze nodig hebt. Er worden op dit moment vijf soorten lange-termijn geheugens (LTG) onderscheiden, elk met een andere functie:

a) Het episodisch geheugen (ervaringen). **b)** Het semantisch geheugen (kennis). **c)** Het perceptuele geheugen (halfbewust leren). **d)** Het grondverfgeheugen (half bewust leren + betekenis geven). **e)** Het procedurele geheugen (routines + automatisen). (Munnik de & Vreugdenhil, 2007).

Daarnaast blijkt vooral motivatie erg belangrijk om zaken goed te onthouden.

Motivatie is een belangrijke factor om te kunnen komen tot succesvol leren.

Motivatie wordt in de hersenen door drie hormonen getriggerd : dopamine, opiciden en oxytocine. Dopamine is een soort dopingdrug, waardoor je zin krijgt je ergens voor in te zetten en te presteren. Lichaamseigen opiciden zorgen ervoor dat je je lichamelijk en mentaal goed voelt. En oxytocine, ook wel 'knuffelhormoon' genoemd, maakt dat je je verbonden voelt met andere mensen en je je voor hen wilt inspannen. Samen vormen deze drie stoffen een geniaal trio. Onderzoeken laten zien dat interesse, sociale acceptatie en persoonlijke waardering doorwerken op de spiegel van deze drie hormonen. Sociale uitsluiting zet deze stoffen juist op inactief. Met andere woorden: motivatie hangt sterk samen met de context waarin iemand leert en of anderen hem wel of niet stimuleren. Nelis & Stark (2009).

Motivatie is motivatie voor een doel. Men wordt aangezet om dat doel te bereiken door de kracht voortkomende uit de som van intrinsieke en extrinsieke motieven.

De sterkte van de motivatie wordt bepaald door het product van de aantrekkelijkheid van een actie om het doel te bereiken en de succeskans ervan, waarbij de realisatietermijn van dat doel tevens wordt verdisconteerd:

$$\text{Motivatie} = \frac{\text{Aantrekkelijkheid} \times \text{Succeskans}}{\text{Termijn}}$$

Doelen concurreren met elkaar op korte termijn. Zoals studiedoelen, doelen die lichamelijke activiteit behelzen of doelen ten aanzien van de sociale omgang. Duidelijk is dat de persoonlijkheid – het type mens dat men is – richting (doel) en sterkte van intrinsieke motieven mee bepaalt.

Het winnende doel is het doel waarvoor de motivatie op dat moment het sterkst is. Schouwenburg (2000).

Actie of inzet: Hoe studenten leren, effectieve studie aanpak en leerstijlen

Leren komt vanuit de 'zone van het niet-weten/het onbekende' en ontwikkelt zich gaande weg via allerlei fysieke en mentale activiteiten.

Het in kaart brengen van leren is relevant voor het ontwerpen van leerinterventies die werken, en dus om het leervermogen en daarmee de 'leerwinst' zelf te vergroten. Het verbeteren van leren hangt nauw samen met het begrip dat de lerende en de begeleiders hebben van dat leren. Hoe komen onze studenten tot een effectieve leerstijl? Het bewustzijn van het eigen leren en het eigen leren in de hand nemen, noemt **Biggs** het meta-leren. (Ruijters, 2006). Instructie leidt niet zonder meer tot leeractiviteiten, constateert Vermunt (1992). Leren is dus niet iets wat je zomaar van buitenaf kunt sturen of opleggen. Kernbegrip in deze discussie is het begrip leerstijlen, naast leren-leren en meta-leren. (Simons, 1997) In de loop der jaren zijn er veel theorieën over *Leerstijlen* ontwikkeld. Onder leerstijl verstaan we een samenhangend geheel van opvattingen en kenmerken van studenten over leren, hun leerconcepties en leermotieven en de leeractiviteiten die studenten gewoonlijk gebruiken in een bepaalde periode. (Kallenberg e.a., 2009). Naast o.a. de leerstijl van Kolb, de leerstijl van Vermunt, de visie van Ruijters, de taxonomie van Bloom komt verderop de kritische kanttekening van Prof. Willingham aan bod.

Kolb (1980) is degene die leerstijlen op de kaart heeft gezet. Hij gaat er vanuit dat er vier fasen in leerprocessen zijn te onderscheiden en ziet het als een cyclisch proces:

Concreet ervaren, Reflectief observeren, Abstract conceptualiseren, Actief experimenteren.

De fase die de student het meest aanspreekt, is meestal ook de activiteit waarmee hij zal beginnen als hij een leertaak krijgt voorgeschoteld en waarin hij ook de meeste energie zal steken. Omdat hij leertaken vanuit zijn favoriete activiteit benadert, zal zijn vaardigheid op dat gebied ook het beste ontwikkeld worden en zo ontstaat dan geleidelijk de typische 'denker' of 'doener'. Kolb's aanname is dat ontwikkeling het gevolg is van het leren uit ervaringen en hij typeert het ervaringsleren als een proces en niet een uitkomst, waarbij gegrond in ervaring en uitgaand van conflicterende manieren van kijken naar de wereld, aldus Ruijters (2006).

Vermunt (2007) die het leren vanuit de theorie bestudeerd heeft, blijkt van betekenis te zijn, waar het gaat om het hanteren van leerstijlen. Uit dit onderzoek blijkt dat de leer- en regulatie-activiteiten die studenten uitvoeren en de studie-opvattingen en -motieven die zij hebben zodanig met elkaar samenhangen, dat van vier leerstijlen kan worden gesproken: *Een ongerichte leerstijl, Een op reproductie gerichte leerstijl, Een op betekenis gerichte leerstijl, en Een op toepassing gerichte leerstijl.* (Balans NRC Handelsblad, 2002). **Schouwenburg** (2000) echter gaat bij de studie aanpak uit van twee soorten studeeractiviteiten: cognitieve verwerkingsactiviteiten en sturingsactiviteiten.

Cognitieve verwerkingsactiviteiten hebben te maken met het verwerken van de leerstof:

Diepgaande leerstofverwerking; de betekenis- en toepassingsgerichte leerstijlen van Vermunt.

Stapsgewijze leerstofverwerking; de reproductieve leerstijl van Vermunt.

Concrete leerstofverwerking; de 'Doener' van Kolb.

Sturingsactiviteiten: *Zelfsturing* in de zin van zelfstandig werken, wat dus lastig is met een frontaalkwab in ontwikkeling en *Externe sturing*: planning en materiaal worden door de docent of de instelling precies voorgeschreven.

Bij de taxonomie van **Bloom** (1956) wordt er vanuit gegaan dat je iets kunt begrijpen op verschillende niveaus waarbij het volgende niveau altijd de vorige niveaus omvat, een cyclisch proces.

De taxonomie geeft een indeling van cognitieve vaardigheden in hiërarchische niveaus, van simpel (kennen) naar complex (evalueren). Bloom ontwikkelde de taxonomie als hulpmiddel voor het ontwerpen van effectieve leeromgevingen: *Kennis, Begrip, Toepassing, Analyse, Synthese.* De leervoorkeuren waar Ruijters (2006) het over heeft, lijken erg verwant aan de taxonomie van Bloom. In de jaren '90 heeft Lorin Anderson, een voormalige leerling van Bloom, de taxonomie herzien.

Het grote verschil met de oorspronkelijke taxonomy is dat de student eerst moet evalueren voordat hij zelf iets nieuws kan creëren.

Kaldewey (2006) maakt een onderscheid tussen diepte- en oppervlakteleren, oftewel betekenisgericht (Vermunt's betekenisgerichte en productiegerichte leerstijl) of reproductiegericht leren (Vermunt's ongerichte en reproductie gerichte leerstijl).

Het in kaart brengen van leren betreft echter méér dan een leerstijl. Ook denkgewoonten (cognitie) naast leervoorkeuren (context) spelen een grote rol om te kunnen komen tot een duidelijk leerprofiel, volgens **Ruijters** (2006). Met de 'denkgewoonten' bedoelt men de cognitieve kant van het leren; welke gewoonten zijn binnen het denken ontwikkeld? Moeite met leren onderhandelen, draagvlak creëren, resultaatgericht handelen, zijn vaak terug te voeren op denkgewoonten. Denkgewoonten gaan over het gemak waarmee je leert, als resultante van de manier waarop je denkt en wat er in je hoofd omgaat, met wat er om je heen gebeurt, je mening vormt, dingen op een rij zet, meningen vergelijkt, e.d. Denkgewoonten zijn situatiespecifiek en kunnen minder makkelijk veranderbaar zijn dan leergewoonten. Ruijters (2006) gaat uit van drie denkgewoonten: 1) constructie : in hoeverre gebruikt iemand zijn eigen voorkennis, vormt hij nieuwe ideeën en meningen en maakt hypothesen rond handelings- of oplossingsrichtingen? 2) interactie : in hoeverre wordt de input van buitenaf (mening van anderen) gebruikt en opgezocht om alternatieven te onderzoeken, nieuwe kennis, perspectieven en inzichten toe te voegen, bandbreedte te zien? 3) reflectie : in hoeverre neemt iemand de tijd en moeite om vooruit te kijken, doelen te stellen, te monitoren, te structureren en terug te kijken om nieuwe kennis en inzichten te integreren en te synthetiseren?

Leervoorkeuren gaan over de context waarin men graag leert. Leervoorkeuren zijn redelijk stabiel, maar er zit wel ontwikkeling in. Ruijters (2006) gaat ervan uit dat we leren door : *Kunst afkijken* (rolmodellen, best practice, in het echte leven, druk en complexiteit, impliciet leren, imiteren en observeren), *Participeren* (dialoog, samen(werken) met anderen, gesprek, vertrouwen, werkgemeenschappen), *Kennis verwerven* (objectieve kennis, overdracht, feiten, kennis, van experts, theorie), *Oefenen* (veilige omgeving, herhaling, vaardigheden, houding, realistisch maar niet reëel, expliciet leren, uitproberen), *Ontdekken* (betekenis geven, zelf reguleren, inspireren, kenniscreatie, doorgronden, produceren). Leervoorkeuren kunnen beïnvloed worden door de organisatie waarin je leert of werkt, maar ook door de ontwikkelingsfase waarin je zit! (Ruijters, 2006).

Er vanuit gaan dat er een wisselwerking bestaat tussen leerstijl en leeromgeving, waarbij een specifieke leerstijl goed of minder goed overeenkomt met een bepaalde opleiding of misschien met een bepaald vak, dan zouden docenten (in opleiding) zich moeten afvragen op welke leerstijl(en) doet mijn vak met name een beroep (of bepaalde onderdelen van een vak)?

Het bevorderen van een effectieve leerstijl is één van de relatief nieuwe onderwijsbenaderingen in het hoger onderwijs. De ideale academische leerstijl zou neerkomen op de combinatie van diepgaande leerstofverwerking met zelfsturing.

Oftewel Vermunt's betekenisgerichte leerstijl en Schouwenburg's effectieve leerstijl. Van deze leerstijlen kan in de loop van de tijd een gunstig effect op zowel diepgaande informatieverwerking als zelfsturing van de eigen studeeractiviteiten worden verwacht. Daarnaast blijkt het studeren meer dan een effectieve leerstijl. Het is een cyclisch proces, waarbinnen de student zich op meerdere vlakken ontwikkelt, zoals aangegeven binnen de leervoorkeuren en denkgewoonten door Ruijters (2009) en het proces van Bloom (1957), maar ook de ontwikkeling die verandering en verdieping met zich mee brengt binnen het proces van Kolb (1980). En dit alles vervolgens wel op de voorwaarden van prof. Willingham, om echt te kunnen komen tot *brainbased learning*.

Professor Daniel Willingham (psycholoog en neurowetenschapper) heeft onderzoek gedaan naar leerstijlen en legt uit waarom de theorie over leerstijlen in relatie tot de werking van de hersenen niet deugt.

De 'brainbased learning theory' van prof. D. Willingham, is een vorm van leren die in de Verenigde Staten heel populair is, en die gebaseerd zou zijn op kennis over de werking van de hersenen.

Brainbased learning gaat uit van onder andere de volgende zes principes:

1. **Voel je goed tijdens het leren!** Een mens leert het beste als de uitdaging groot is, de stress niet te hoog is (en ook niet te laag!) en als hij nieuwsgierig is. Het winnende doel is het doel waarvoor de motivatie op dat moment het sterkst is. Schouwenburg (2000). Veiligheid is voor deelnemers minstens zo belangrijk als de inhoud van de training.
2. **Herhaal!** Mensen moeten actief aan de slag blijven met het geleerde gedurende de eerste zes weken, anders bekijft het geleerde niet. Oefening en herhaling baren kunst!
3. **Consumeer niet, maar creëer!** Deelnemers dienen meerdere keren, op verschillende manieren met informatie aan de slag te gaan. Deelnemers moeten zelf ontdekken, ervaringen uitwisselen, ordenen, relaties leggen en presentaties geven. De leervoorkeuren van Ruijters (2006).
4. **Stel realistische leerdoelen!** Focus en aandacht zijn noodzakelijk om te leren. Hoe kun je dat bereiken? Het werkt het beste als de deelnemer voor zichzelf zinvolle gewenste uitkomsten bepaalt. En die uitkomst moet zoveel mogelijk op zijn of haar eigen werkzaamheden gericht zijn. Een deelnemer houdt focus en aandacht ook na afloop van een training door actieplannen te formuleren. En die acties uit te voeren en te evalueren. Terug te vinden binnen het cyclisch proces van Kolb en de reflectieve denkgewoonte van Ruijters (2006).
5. **Hoor, zie, voel, ruik en proef!** Het geleerde is gemakkelijker 'op te halen' en bekijft beter als er tijdens de workshop een beroep wordt gedaan op verschillende zintuigen (horen, zien, voelen, ruiken, proeven). Je hebt als het ware meerdere labels als ingang om informatie weer op te halen. Ook doe je hiermee recht aan verschillende individuele voorkeuren.
6. **Bouw voort op het bestaande.** Hoe meer je 'weet wat je weet', des te beter je kunt leren. Het is belangrijk om voorkennis te activeren zodat nieuwe kennis en ervaring er aan vast 'geknoopt' kan worden. De constructieve denkgewoonte van Ruijters (2006).

De theorie van brain-based learning is gebaseerd op het functioneren en de werking van de hersenen. Vele neurowetenschappers erkennen dat de principes van brainbased learning werken, maar verwerpen de claim dat deze zijn afgeleid uit kennis over het functioneren van ons brein. Een uitspraak van Prof. Willingham (2009): *'Teaching is an act of persuasion. To ensure that your students will follow you, you must keep them interested; to ensure their interest, you must anticipate their reactions; and to anticipate their reactions, you must know them.'*

2.3. Wat voor begeleiding vragen jong adolescenten om succesvol te kunnen leren?

Begeleiden is een breed begrip, de uitdaging als docent is de studenten zover te brengen dat ze nieuwsgierig raken en de leerinhoud die aangeboden wordt, willen gaan ontdekken of de opdracht waarvoor ze staan graag willen aanpakken. *"Teachers have a critical role in assisting learners to engage their understanding, building on learners' understandings, correcting misconceptions, and observing and engaging with learners during the process of learning."* (Brandsford e.a., 2000). Volgens prof. Pieters (Nelis & Sark, 2009) is cognitie een gevolg van een goede sociale en emotionele leeromgeving, zoals ook prof. Willingham (2009) bepleit. Neurobioloog prof. dr. Cools (Cautreels, 2007) pleit dan ook voor een herwaardering van de docent; de echte leermeester die studenten weet te motiveren en talenten weet te verzilveren.

Een goede basishouding van de docent binnen de stijl van begeleiden is essentieel: **Acceptatie** : de begeleider respecteert de persoon van de student en accepteert hem/haar als een persoon met eigen gedachten, verlangens en gevoelens. **Empathie** : de begeleider bezit het vermogen om zich in de student in te leven. **Echtheid** : de begeleider is zichzelf in de relatie tot de student, echt en ongekunsteld. Docenten kunnen het leren van studenten in meer en mindere mate sturen.

Begeleiding is maatwerk: teveel begeleiding maakt lui, te weinig begeleiding werkt demotiverend. De begeleidingsstijl zou het best aangepast kunnen worden aan het niveau van de ontwikkeling en het zelfvertrouwen van de student. Hoe lager het competentieniveau en het zelfvertrouwen van de student, hoe meer taakgericht en ondersteunend de begeleiding behoort te zijn. **Taakgericht**; helder geformuleerd en beschikbare kennis en materialen, dit duidt ook op de externe sturing waar Schouwenburg (2000) het over heeft. **Mensgericht**; voelt de student zich prettig en kan hij in voldoende mate zijn persoonlijke vaardigheden oefenen, oftewel *voel je goed* van prof. Willingham (2009), het *concreet oefenen* van Kolb (1980) en het *oefenen* zoals Ruijters (2006) dat beschrijft.

Instructiestrategieën volgens Kallenberg (2009) inzetten om studenten actief te laten leren. De docent moet ten eerste aansluiting vinden bij het leergedrag of de leerstijl van de studenten, en ten tweede moet de docent studenten 'leren te leren'. Studenten met een groot zelfsturend vermogen, *betekenisgerichte en/of toepassingsgerichte leerstijl* van Vermunt (2007) en *de diepgaande en/of concrete leerstofverwerking* van Schouwenburg (2000), raken gedemotiveerd bij een overstructurende docent. Studenten met een klein zelfsturend vermogen, *de ongerichte en/of op reproductie gerichte leerstijl* van Vermunt (2007) en *de stapsgewijze leerstofverwerking* van Schouwenburg (2000), raken gefrustreerd bij een docent die veel appelleert aan de eigen verantwoordelijkheid. Kortom de leeractiviteiten van de studenten en de doceeractiviteiten van de docenten moeten goed op elkaar aansluiten. Studenten moet ook geleerd worden te leren. Leren te leren is gericht op het verwerven van leervaardigheden om uiteindelijk zelf de verantwoordelijkheid van het eigen leerproces over te kunnen nemen. Leren van en over de wijze waarop geleerd wordt, zodat deze kennis bewust kan worden gebruikt bij een nieuwe leertaak. Daarbij denkende aan de leervoorkeuren waar Ruijters (2006) over spreekt die kunnen worden beïnvloed door de organisatie waarbinnen de student leert of door de ontwikkelingsfase waarin de student verkeert. Kallenberg (2009) spreekt daarom over drie vormen van sturing:

- **Strakke sturing**, daarbij worden de leeractiviteiten van de studenten gereguleerd door de docent, de methode of de leerboeken. Strakke sturing is functioneel wanneer een goed gestructureerd geheel van kennis, inzicht en vaardigheden door alle studenten moet worden beheerst. Oftewel de student heeft behoefte aan de *externe sturing* van Schouwenburg (2000).

- **Gedeelde sturing**, daarbij worden studenten gestimuleerd om zelf bepaalde cognitieve, regulatieve of affectieve activiteiten te ondernemen. Hier wordt ook wel gesproken over activerende onderwijsvormen. De student beschikt over het *toepassen* van Bloom (1956) en het *participeren, oefenen en ontdekken* van Ruijters (2006) .

- **Losse externe sturing**, daarbij wordt een groot beroep gedaan op de zelfstandige leeractiviteiten door studenten. Zij zijn zelf verantwoordelijk voor hun eigen leerproces. De docent beperkt zich in deze tot het presenteren van de leerstof en het toetsen van de leerresultaten. (Kallenberg, 2009) De student beheerst het *diepteleren* van Kaldeway (2006), de *toepassingsgerichte leerstijl* van Vermunt (2007), de *diepgaande leerstofverwerking* van Schouwenburg (2000).

Vermunt (2007) onderscheidt ook drie varianten van de mate van sturing door studenten en docenten: hoog, gemiddeld, laag, en strak, gedeeld, los. Congruentie tussen leer- en instructiestrategieën moet worden vermeden, omdat het leidt tot stilstand. Studenten en docent worden niet uitgedaagd. Constructieve fricties dagen de studenten uit die leerstrategieën te gebruiken die zij nog niet goed beheersen of nog niet uit eigen beweging gebruiken. De docenten hebben in dit opzicht een belangrijke rol. Maar effectieve instructie moet aansluiten/inspelen op wat de student in huis heeft; aan gewoontes en overtuigingen in het denken (Ruijters, 2006) en bij de basis van hun eerder verworven kennis. Er moet contact zijn tussen docent en student, studenten moeten een gevoel van betrokkenheid hebben. *Voel je goed...* waar prof. Willingham (2009) voor pleit. Nieuwe kennis vanuit de context aanbieden en zorgen voor gerichte feedback om eigen denken en leren te kunnen herformuleren. (Brandsford e.a., 2000). Van studenten wordt verwacht dat zij zelf in staat zijn (?) zorg te dragen voor de cognitieve en effectieve leerstofverwerking en voor de sturing van de leerprocessen. (Kallenberg e.a., 2009). Oftewel het *Kunst afkijken, Participeren, Kennis verwerven, Oefenen & Ontdekken* door de student, zoals Ruijters (2006) het omschrijft. Maar is dat reëel? De generatie Einstein, zoals de nieuw borelingen van na 1988 ook wel genoemd worden, lijken slimmer, sneller en socialer dan de generaties voor hen, het digitale tijdperk heeft de jong adolescenten zeker veranderd, ze onderhouden meer 'sociale' contacten, maar hun hersenontwikkeling is niet anders dan de generaties ervoor!!

Waar kunnen docenten verder nog rekening mee houden in de begeleiding van studenten?

Verhogen van de motivatie van studenten door de docenten: - enthousiast lesgeven - optimale aansluiting van de leerstof bij de voorkennis van de student - zorgen voor een groeiend competentiegevoel van de student, door taken op te geven die ze kunnen verwerken en studenten hun studievoortgang vast kunnen laten stellen - helpen bij problemen door ze de weg te wijzen, waarlangs studenten zelf tot een oplossing kunnen komen: vergroot het gevoel van autonomie. (Schouwenberg, 2000). De motivatiepsychologie laat zien dat de twee belangrijkste factoren voor het verhogen van de motivatie actieve participatie en (mede)zeggenschap zijn. Wanneer een student een actieve rol mag spelen in en enige mate van controle krijgt over zijn eigen leerprocessen neemt de motivatie voor deze leerprocessen toe. (Kuijpers & Meijers, 2009) Waar Ruijters (2006) binnen haar leervoorkeuren ook voor pleit; participatie, kennis verwerven, oefenen en ontdekken.

Kortom: het 'kennen' van de studenten, weten welke leerstijlen er zijn, aansluiten op voorkennis, inspelen op de 'leer' behoefte van de student, enthousiast, authentiek en intrinsiek gemotiveerd begeleiden van studenten resulteren in goede studieresultaten en zelfkennis van de student.

3. Opzet van het onderzoek.

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de verantwoording beschreven over het doel en de gevolgde werkwijze van het onderzoek. Aan de hand van het onderzoeksinstrument worden gegevens verkregen die de onderzoeksvragen en deelvragen beantwoorden. Het instrument zelf bevindt zich in bijlage I en IV.

3.2 Doel

Dit onderzoek richt zich op het in kaart brengen en een beeld krijgen van het leren en studeren van de huidige HBO PABO student van Hogeschool InHolland te Dordrecht. Bekeken vanuit de literatuur; wat zegt de literatuur over het leren van deze jong adolescenten, o.a. in relatie tot het ontwikkelende brein. Bekeken vanuit de studenten; hoe leren en studeren zij, welke begeleiding hebben ze nodig (op de Hogeschool en in de praktijk) en sluit het onderwijsprogramma aan op hun behoefte en vermogen om te komen tot leren en werken (in de praktijk)? Bekeken vanuit het onderwijsaanbod vanuit de Hogeschool PABO; welke begeleiding wordt er ingezet door docenten op de Hogeschool, hoe zit het programma in elkaar en wat wordt er van de studenten gevraagd, ook in relatie tot de praktijk?

3.3 Opzet van het onderzoek; werkwijze en instrumenten

Onderzoeksvraag :

Is het mogelijk om, na inzichtelijk te hebben gemaakt waar/wat de studie- en leerproblemen van de 1^e jaars voltijd HBO PABO studenten vandaan komen/zijn, aanbevelingen te doen aan de Hogeschool PABO InHolland Dordrecht ten behoeve van het vergroten van de kans op positieve (studie)resultaten van diezelfde 1^e jaars voltijd PABO studenten?

Deelvragen:

- Wordt er voldoende tegemoetgekomen aan het (succesvol) leren van jong adolescenten binnen het PABO programma?
- Tegen welke studieproblemen lopen de 1^e jaars voltijd studenten van de HBO (PABO) InHolland Dordrecht aan? Wat is de huidige situatie en wat de gewenste?

Werkwijze:

Naast het in de literatuur op zoek zijn geweest naar wat er geschreven is over het leren en studeren van jong adolescenten en hun ontwikkelende brein en de begeleiding die jong adolescenten nodig hebben om zich optimaal te kunnen ontwikkelen, is de inhoud van het PABO programma voor de eerstejaars voltijd studenten beschreven. Wat het programma van de studenten aan studievaardigheden vraagt, welke soort opdrachten worden gegeven, de verwerkingsvormen die moeten worden toegepast en welke begeleiding wordt ingezet ten behoeve van deze eerstejaars voltijd studenten. Om de studievaardigheden van deze studenten, de verwerkingsvormen die moeten worden gehanteerd, de begeleiding binnen de PABO en de inhoud van het PABO programma te onderzoeken en studenten daarop te bevragen is er een vragenlijst samengesteld en afgenomen onder de huidige eerstejaars PABO voltijd studenten, van de Hogeschool PABO InHolland te Dordrecht, met een 40-tal vragen op de volgende onderdelen:

- **Bestuderen van de tentamenstof**
- **Portfolio- en praktijkopdrachten**
- **Studieloopbaanbegeleiding**
- **Hogeschool InHolland PABO Dordrecht**

De vragen zijn zo gesteld dat op basis van de beantwoording de onderliggende stellingen kunnen worden geverifieerd of gefalsificeerd voor de onderzochte groep. De stellingen richten zich op de vier mogelijke probleemvelden.

Stelling 1 *Studenten kunnen niet organiseren en plannen...* (onvoldoende ontwikkeld brein)

Stelling 2 *Studenten kunnen niet diepteleren...* (er wordt een leerstijl van ze verwacht die ze niet beheersen)

Stelling 3 *Studenten ervaren onvoldoende begeleiding...* (zowel ten aanzien van hun studie als ook binnen de praktijksituatie)

Stelling 4 *Studiehandleiding en –wijzer werken niet...* (de organisatie en het programma van het eerste jaar PABO HBO is te ondoorzichtig)

Instrument:

Er is gekozen voor een vragenlijst op basis van een vierpuntsschaal, zodat de vragenlijst weloverwogen uitkomsten zou genereren en het gevaar op wellicht teveel 'neutrale' antwoorden daardoor zou worden geëlimineerd. De vragenlijsten werden ingevuld tijdens de colleges Nederlands, zodat bij eventuele onduidelijkheden er nog vragen gesteld konden worden en de studenten gewezen konden worden op het belang van een persoonlijke en eerlijke beantwoording van de vragen t.b.v. het onderzoek. In de grafieken wordt er een onderscheid gemaakt tussen de VWO-studenten, de Havisten en de MBO-ers; dit om daar waar het relevant is antwoorden per categorie te kunnen duiden.

Ondervraagde studenten : 58 eerstejaars voltijd Hogeschool PABO studenten van InHolland Dordrecht. (N=58)

Leeftijdsopbouw :

17 jarigen – 9
18 jarigen - 18
19 jarigen - 9
20 jarigen - 14
21 jarigen - 4
22 jarigen - 1
24 jarigen - 1
27 jarigen - 1

Vooropleiding :

MBO-4 : 16 studenten (N=16)
HAVO : 35 studenten (N=35)
VWO : 7 studenten (N=70)

(Waaronder 2 studenten, die al WO (1 jaar) en HBO (2 jaar) hadden gevolgd.
En één student MBO-3, die valt onder de categorie MBO-4 studenten)

Nederlands als moedertaal : 57 studenten.

Nederlands als tweede taal : 1 student.

Vrouwen : 47 studenten

Mannen : 11 studenten

Studentenvragenlijsten afgenomen bij drie klassen; PDV1A/B, PDV1C/D en PDV1E/F.

Vrijdag 13 mei tijdens de drie colleges Nederlands. Tijdsduur +/- 30 minuten.

In de bijlagen I en IV is een compleet overzicht van alle vragen (al dan niet verwerkt in grafieken) terug te vinden.

4. Resultaten van het onderzoek.

4.1 Hoe ziet het huidige HBO PABO programma er uit?

Welke studievoordigheden worden gevraagd in 't eerstejaarsprogramma van de Hogeschool PABO InHolland Dordrecht?

Het PABO programma; propedeuse - fase 1 niveau beroepsgeschikt, daarbij gaat het om de basisvaardigheden en de eigen vaardigheid, dat is wat de student moet kunnen na het eerste leerjaar. De student leert met methodes te werken en deze te verrijken. Als goede leerkracht moet de student ook beschikken over de onderliggende kennis van de vakken waarin hij/zij het onderwijs verzorgt. Die kennis zal de student in de eerste fase actief dienen te verwerven. Op basis van betekenis- en toepassingsgerichte toetsing wordt dan vastgesteld of de student in staat is om die verworven kennis adequaat te gebruiken. De student zal merken dat binnen de opleiding zijn/haar eigen verantwoordelijkheid voor het leerproces en reflectie op de uitvoering van activiteiten (vooraf, tijdens en na afloop van thema's en praktijk) heel belangrijk is. Instrumenten om het leerproces (zelf) te sturen zijn het digitale portfolio, assessments, functionerings- en beoordelingsgesprekken en het persoonlijk ontwikkelingsplan. Wat een cyclisch proces vormt, zoals we ook terugvinden bij de taxonomie van Bloom (1956). Studievoordigheden zoals : - zelfstandige verwerking van de te bestuderen stof voor de tentamens - competentieontwikkeling gericht op reflectie en zelfsturing - de bereidheid om zelfsturend een eigen persoonlijk activiteiten - en ontwikkelingsplan ter hand te nemen- intrinsieke motivatie - een proactieve en kritische opstelling op het beroepsmatig handelen- onderzoeksvaardigheden - thematisch werken- het verwerven van specifieke vakinhoud en vakdidactiek. Kijkende naar het eerstejaars PABO programma, dan wordt daar ingezet op betekenis- en toepassingsgerichte toetsen en dus op diepere leerstofverwerking.

Wat voor soort opdrachten worden gegeven en welke verwerkingsvormen moeten worden toegepast?

Het beroep van leerkracht is boeiend, veelzijdig en uitdagend maar ook complex. Ten aanzien van de praktijk moet de student het vermogen ontwikkelen om allerlei beroepssituaties effectief aan te pakken door kennis, vaardigheden, inzichten en attitudes te integreren en succesvol toe te passen. De student maakt kennis met het beroep en voert onder deskundige begeleiding relatief eenvoudige taken uit, die horen bij het beroep van leraar en daarbij gaat het altijd om de inzet van een combinatie van de competenties waarover een leraar moet beschikken. Tijdens de praktijk leert de student te reflecteren op zijn/haar eigen functioneren. De student leert wat zijn/haar sterke en zwakke punten zijn, gerelateerd aan de vaardigheden die de student nodig heeft in de praktijk (en het toekomstige beroep). Van het begin af aan denkt de student na over vragen als: Hoe zijn mijn activiteiten verlopen? Waaraan moet ik nog extra aandacht besteden? Welke kenmerkende beroepssituaties gaan me goed af en welke vragen specifieke aandacht? Waarom heb ik het gedaan op de manier waarop ik het gedaan heb? Evaluatie proces van Bloom. (1956). Dit alles vastgelegd in een praktijkmap. Daarbij wordt de student begeleid door de praktijkbegeleider en de INHolland begeleider. De student verzamelt alle beoordelingen en resultaten van opdrachten, zowel vanuit de praktijk als vanuit de studie, en onderzoek in het bekwaamheidsdossier. Met de bekwaamheidsdossiers kan de student met verschillende voorbeelden laten zien of situaties beschrijven waaruit duidelijk blijkt dat hij adequaat gedrag heeft vertoond; de student in staat is zelfstandig te reflecteren; de student blijkt geeft van een grote mate van zelfsturing (Schouwenburg, 2000). Binnen de taxonomie van Bloom (1956) vinden we dit terug in de wijze waarop de opdrachten zijn opgebouwd; kennis hebben, kunnen begrijpen, samenvatten, toepassen, analyseren, synthetiseren en evalueren. Verwerkingsvormen: - Kennistoetsen- Schrijfopdrachten / Verslagen- Kijkwijzers-Reflectieverslagen - Presentaties- Onderzoek.

Of eigenlijk wordt er van de eerstejaars voltijd student gevraagd om te komen tot een op betekenisgerichte leerstijl of toepassingsgerichte leerstijl en niet de ongerichte leerstijl of op reproductie gerichte leerstijl. (Vermunt, 2007). De student wordt tijdens het onderwijsprogramma zoveel mogelijk geconfronteerd met de beroepsrealiteit en werkt gericht aan kenmerkende beroepssituaties. Dat vraagt al aan het begin van de studie een intrinsieke motivatie om opgeleid te willen worden voor de complexe arbeidsomgeving en grote mate van zelfsturing (Schouwenburg, 2000). De student staat centraal houdt ook in dat een proactieve en kritische opstelling op het beroepsmatig handelen van de student wordt verwacht. Ten aanzien van de opleiding moet de student elke periode een aantal toetsen en/of verslagen, opdrachten maken om een juist aantal studiepunten te behalen voor de Propedeuse. Binnen de volgende vakgebieden: taal, rekenen/wiskunde, kunstzinnige oriëntatie (beeldende vorming, muziek, dans/drama), wereldoriëntatie (aardrijkskunde, geschiedenis, natuur en techniek) en bewegingsonderwijs. Waarbij opgemerkt dat de Eigen Vaardigheid van Taal en Rekenen/Wiskunde behaald moet worden in het eerste jaar. Naast de toetsing in de vorm van MC en open vragen zijn er diverse andere verwerkingsopdrachten die beoordeeld zullen worden.

Welke begeleiding wordt er ingezet op de eerste jaars PABO studenten?

Tijdens de opleiding krijgt de student te maken met verschillende bijeenkomsten op de opleiding, zoals studieloopbaanbegeleiding (slb), praktijktrainingen, thematische activiteiten, taakgroepbijeenkomsten en werk- en hoorcolleges. De tutor is ook de slb'er, de persoon die het eerste jaar de studenten volgt en intensief begeleidt. De studieloopbaanbegeleiding is er op gericht de student zicht te bieden op zijn/haar kwaliteiten en de optimale ontwikkeling hiervan te ondersteunen. Aan de studieloopbaanbegeleiding wordt individueel en in kleine groepen vormgegeven. Binnen studieloopbaanbegeleiding worden drie componenten onderscheiden: - Begeleiding bij het bewust worden van de competenties- Begeleiding en ondersteuning bij het 'leren leren' en het voeren van de regie over het eigen leerproces - Begeleiding en ondersteuning bij keuzeprocessen. Deze begeleiding wordt gedurende het gehele eerste jaar zo'n 10 à 12 keer ingezet op, waarbij de docent de student volgt in zijn/haar ontwikkeling binnen de Hogeschool en zaken rondom de praktijksituatie. De studieloopbaanbegeleider (slb'er) coacht de student bij het vormgeven van zijn/haar studieloopbaan. De student krijgt daardoor zicht op zijn/haar eigen leerstijl, motivatie, capaciteiten en competenties. Het gaat hierbij niet alleen om zaken die de student tijdens de opleiding dient te verwerven, uitgangspunt is datgene wat hij/zij al in huis heeft. De aangewezen slb'er is een persoonlijke begeleider die de student helpt bij het zelfstandig leren sturen van zijn/haar eigen studieloopbaan. Deze laat de student bewust nadenken over de gemaakte keuzes, zodat hij/zij die kan verantwoorden. De slb'er is ook aanspreekbaar als het gaat om studieremmende factoren. Hieronder worden verstaan de omstandigheden die de studie belemmeren, zoals problemen van financiële aard, familieomstandigheden, persoonlijke problemen en gezondheidsproblemen. (Uit: Handleiding SLB). Aan het eind van periode 2 vindt er een functioneringsgesprek plaats, met iedere student individueel en de SLB'er, waarbij gesproken wordt over het functioneren van de student op de opleiding en in de praktijk. Studievoortgang en ontwikkeling staan hierin centraal. Ook komt het Voorlopig Bindend Studieadvies aan de orde. Aan het eind van het gesprek worden de afspraken in onderling overleg vastgelegd. Daarnaast heeft elke groep met zijn/haar tutor, dezelfde docent die ook de SLB bijeenkomsten aanstuurt, zo'n 14 à 16 keer taakgroepbijeenkomsten in het eerste jaar, waarbinnen diverse onderwerpen worden behandeld die te maken hebben met verdieping en verrijking van de eigen ontwikkeling van de student ter verbetering van de eigen competenties. Ook aan de tutor/SLB'er wordt een competentie gevraagd als het gaat om zo goed en effectief mogelijk begeleiden van de eerste jaars PABO studenten. De docenten hebben in dit opzicht een belangrijke rol.

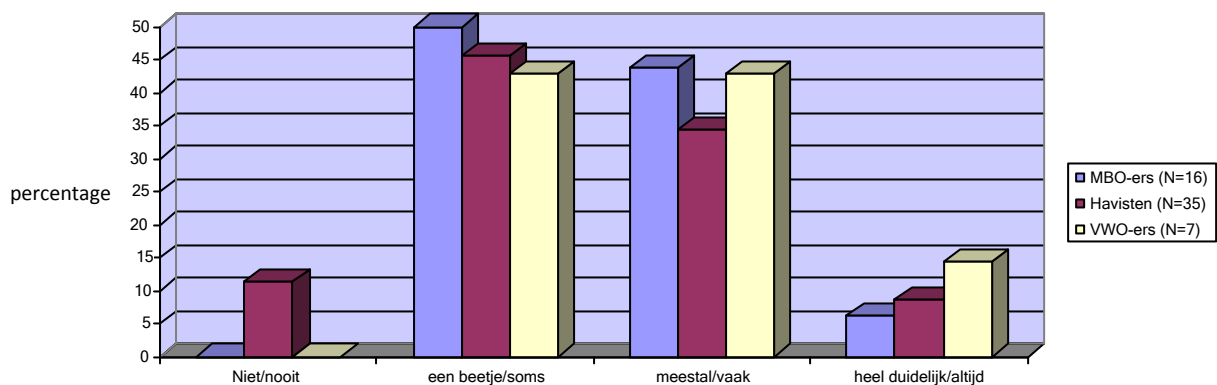
Maar effectieve instructie moet aansluiten/inspelen op wat de student in huis heeft; aan gewoontes en overtuigingen in het denken (Ruijters, 2006) en bij de basis van hun eerder verworven kennis. Er moet contact zijn tussen docent en student, studenten moeten een gevoel van betrokkenheid hebben. *Voel je goed...* waar prof. Willingham (2009) voor pleit.

4.2 Onderzoeksresultaten.

In de hoofdstukken 4.2.1 tot en met 4.2.4 zal er een analyse gegeven worden van de resultaten op de studentenvragenlijsten, gericht op de deelvragen binnen dit onderzoek. Die vragen die relevant blijken voor verdere uitwerking binnen dit onderzoek worden in grafieken weergegeven, verder uitgewerkt in dit hoofdstuk en onderbouwd aan de hand van de bestudeerde literatuur en het bestudeerde eerstejaars PABO programma in al zijn facetten.

4.2.1 Het bestuderen van de tentamenstof. Hoe leren de studenten voor een tentamen?

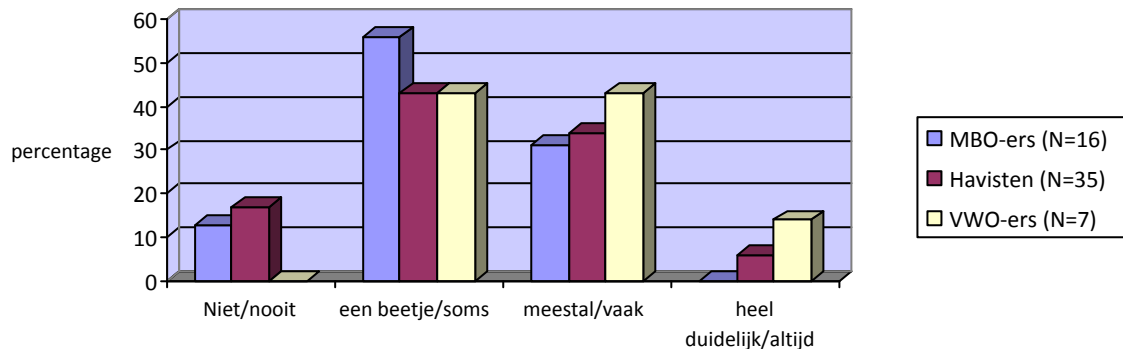
Vraag 1 : Het lukt mij om mijn studie goed te plannen en te organiseren.

N=58

Uitkomsten **grafiek vraag 1** : Als we het hebben over plannen en organiseren ten aanzien van de betekenis- en toepassingsgerichte toetsing die op de PABO gehanteerd wordt, dan zien we in de grafiek bij vraag 1 dat de grootste groep studenten 'een beetje/soms' zijn/haar studie kan plannen en organiseren. In absolute getallen spreken we van een groep van 27 studenten. Een groep van 22 studenten geeft aan er 'meestal/vaak' toe te komen om zijn/haar studie goed te plannen en te organiseren. Dat wil dus zeggen dat de helft problemen ondervindt bij de planning en de organisatie van de studie en dat de vooropleiding geen invloed heeft in deze.

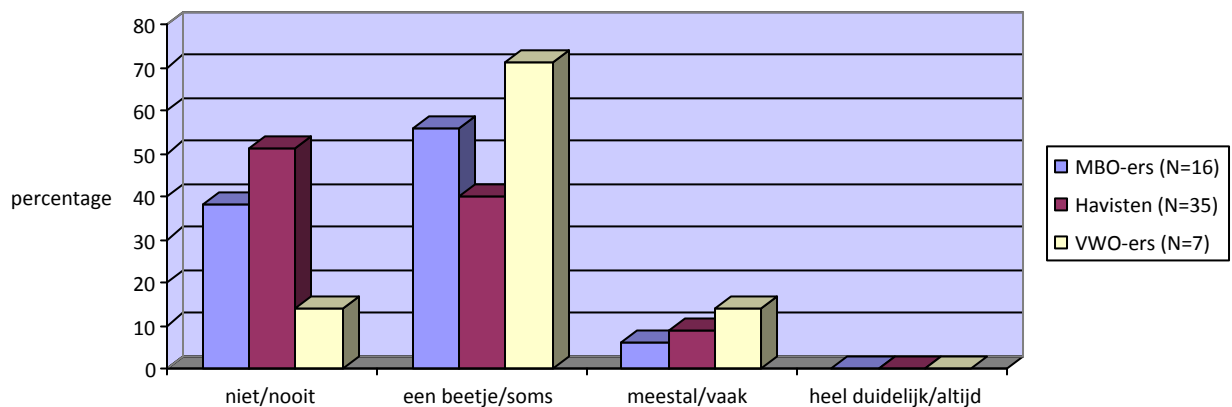
Vraag 2 : Ik probeer onderwerpen die afzonderlijk worden behandeld samen te brengen tot een geheel!

N=58

Uitkomsten **grafiek vraag 2** : De bovenstaande grafiek geeft weer of studenten losse delen van de studiestof samen kunnen brengen tot een geheel. Meer dan de helft van de studenten geeft aan 'soms' of 'niet' het vermogen te bezitten om afzonderlijke onderwerpen samen te brengen tot een geheel. Een kleinere groep van zo'n 20 studenten geeft aan er wel vaker aan toe te komen. De grootste groep studenten is dus kennelijk nog niet toe aan diepere leerstofverwerking in deze fase van de opleiding.

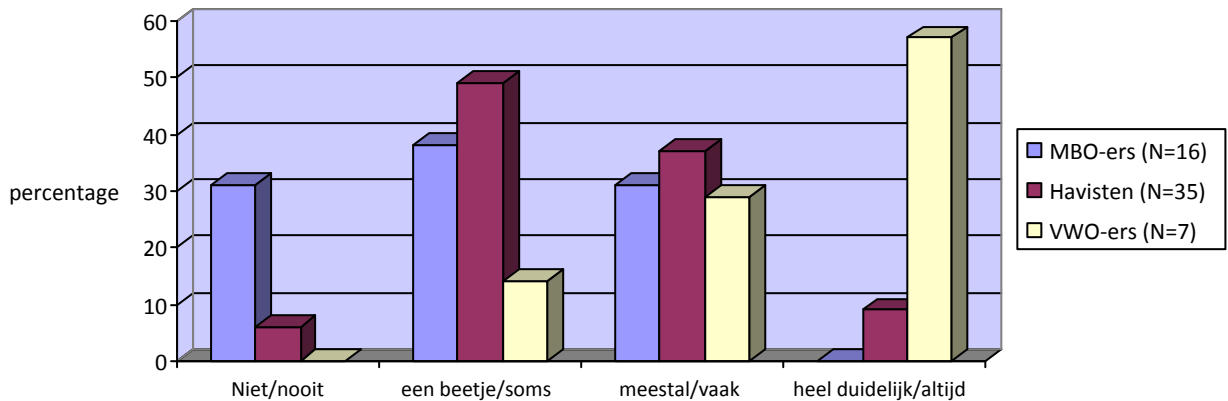
Vraag 3 : Ik vind het interessant diverse bronnen (literatuur) met elkaar te vergelijken en kritisch te beoordelen!

N=58

Uitkomsten **grafiek vraag 3** : Ook hier zien we dat het vergelijken van diverse bronnen en het kritisch beoordelen ervan niet nadrukkelijk wordt ingezet en dus ook niet leidt tot een diepere leerstofverwerking, die eigenlijk wel gevraagd wordt binnen het eerstejaars HBO PABO programma. De grootste groep komt niet tot het kritisch vergelijken van (literaire) bronnen en blijkt dus niet in staat deze vorm van leerstofverwerking adequaat in te kunnen zetten. In absolute getallen blijken 53 studenten dit 'niet' (25) of 'soms' (28) te doen.

Vraag 4 : Ik heb een goed geheugen en weinig moeite met het onthouden van een grote hoeveelheid stof!

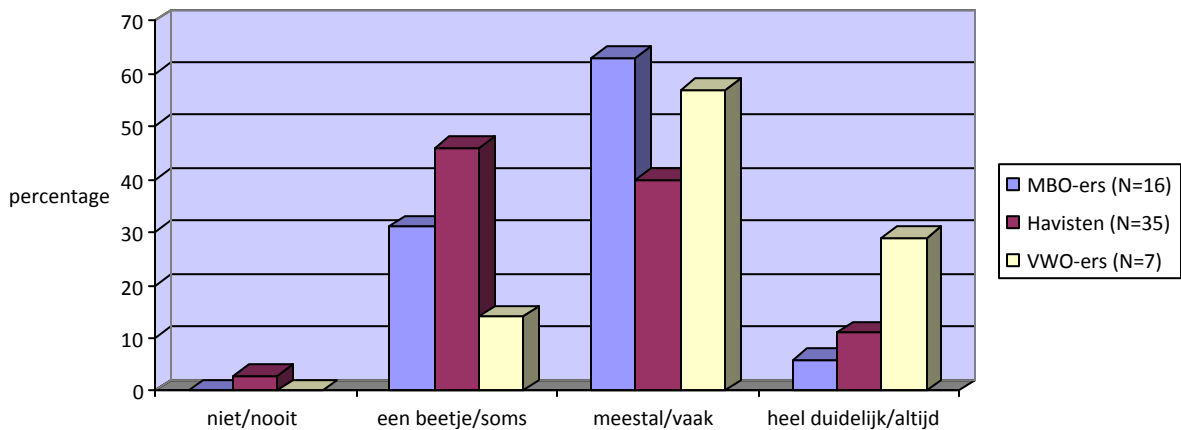

N= 58

Uitkomsten **grafiek vraag 4** : Deze grafiek laat een redelijke verdeeldheid zien als het aankomt op het onthouden van grote hoeveelheden studiestof. Als we kijken naar de VWO-ers in bovenstaande grafiek, dan zien we dat zij verreweg het hoogst scoren en daarmee aangeven makkelijk studiestof op te slaan in het geheugen.

Een grote discrepantie met de Havisten, waar bijna de helft, 49 %, het soms voor elkaar krijgt om grote hoeveelheden studiestof tot zich te nemen. En de MBO-ers zitten met 69 % aan de kant van soms of niet/nooit kunnen opslaan van grote hoeveelheden stof. In het algemeen kunnen we dus concluderen dat de helft moeite heeft met het onthouden van grote hoeveelheden stof!

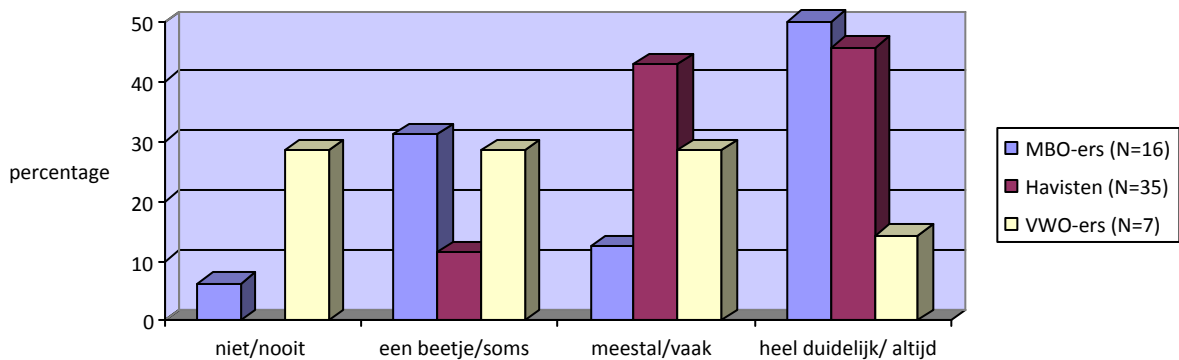
Vraag 5 : Ik houd overzicht over de (grote) hoeveelheid leerstof en zie daar de rode draad in!

N=58

Uitkomsten **grafiek vraag 5** : De grootste groep, 35 in totaal geeft aan 'meestal/vaak' de rode draad te kunnen zien binnen de grote hoeveelheden stof. Wat hier op valt is dat een grote groep VWO-studenten, 86%, de rode draad ziet en overzicht behoudt over de (grote) hoeveelheden leerstof. De grootste groep Havisten, 46 %, behoudt maar 'soms' het overzicht over de (grote) hoeveelheid leerstof en de rode draad daarbinnen en van de MBO-ers lukt het maar 31 % 'soms'.

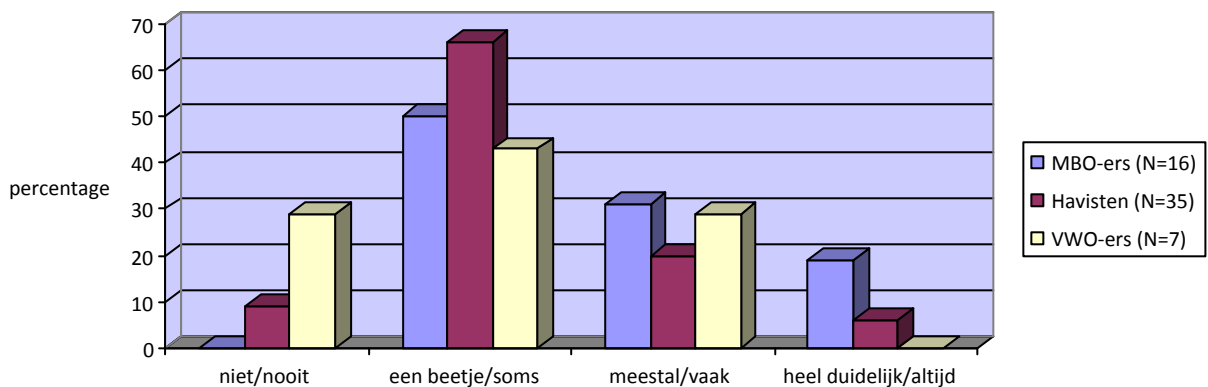
Vraag 6 : Op de Hogeschool wordt een meer diepgaande, zelfstandige leerstofverwerking verwacht dan op mijn voorgaande opleiding

N=58

Uitkomsten **grafiek vraag 6** : Hier vinden 44 van de 58 studenten dat er een meer diepgaande, zelfstandige leerstofverwerking wordt verwacht dan op hun voorgaande opleiding. Daar vindt respectievelijk 43% 'vaak' en 49% 'altijd' van de Havisten dat er een meer diepgaande, zelfstandige leerstofverwerking gevraagd wordt in relatie tot hun voorgaande opleiding. Bij de MBO-ers is dit in deze categorieën in totaal 63%. Bij de VWO-ers is het erg verdeeld, maar scoort de categorie 'vaak' toch het laagst.

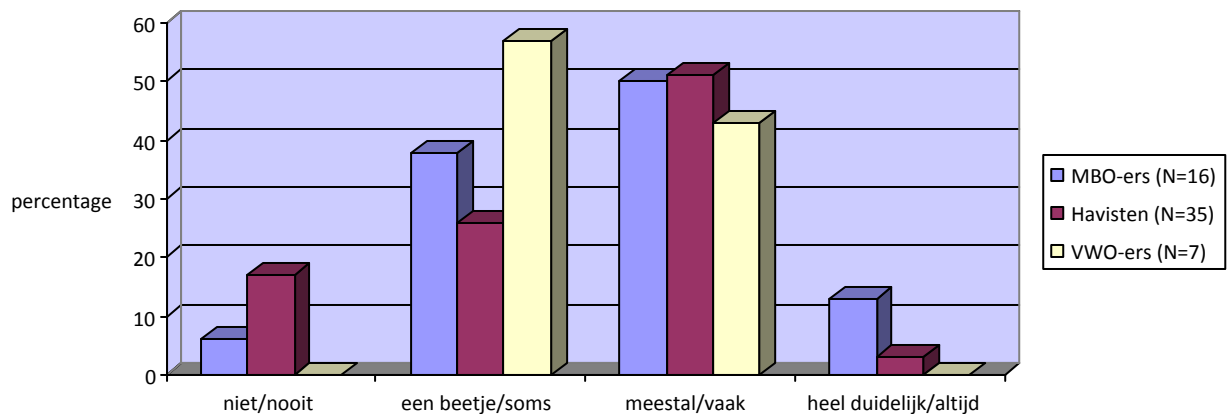
Vraag 7 : Om de stof te kunnen onthouden moet ik deze in de praktijk kunnen herkennen!

N=58

Uitkomsten **grafiek vraag 7** : De grootste groep studenten (34 van de 58) zijn terug te vinden in de categorie 'soms' bij het kunnen onthouden van de stof aan de hand van situaties in de praktijk. In ieder geval vindt de grootste groep studenten, 34 in getal, het soms wel fijn om de leerstof goed te kunnen onthouden het in de praktijk te kunnen herkennen. Deze uitslag zou je niet verwachten in relatie tot de voorgaande grafieken die lieten zien dat een diepere leerstof verwerking niet vanzelfsprekend is? Hieruit zou je voorzichtig kunnen concluderen dat wellicht meer dan de helft van de studenten geen verbinding legt tussen theorie en praktijk.

Vraag 8 : Ik volg liever een college over de lesstof dan dat ik de lesstof zelf bestudeer!

N=58

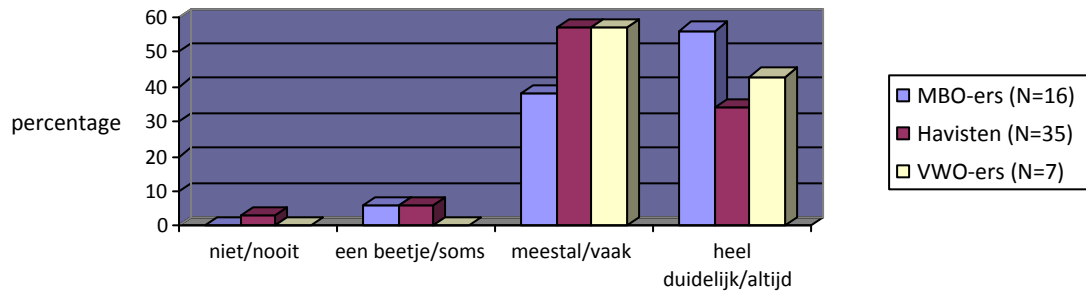
Uitkomsten **grafiek vraag 8** : De grootste groep studenten geeft aan 'meestal/vaak' of 'altijd' liever een college te volgen over de lesstof dan de lesstof zelf te bestuderen. Maar ook de groep die 'niet/nooit' en 'een beetje/soms' scoort is relatief groot. Bijna een 50/50 verdeling van wel/niet. Er is ook nog een verschil waar te nemen tussen enerzijds de VWO-ers en aan de andere kant de Havisten en MBO-ers. De Havisten en MBO-ers hebben meer behoefte aan het volgen van een college, dan alleen maar een zelfstandige verwerking van de studiestof, in tegenstelling tot de VWO-ers die daar iets minder behoefte aan hebben. Gaan we uit van de sturingsactiviteiten van Schouwenburg (2000), dan zien we bij de VWO-ers meer zelfsturing en bij de Havisten en de MBO-ers meer een vorm van liever toegepaste externe sturing.

Door de vragenlijsten te hebben geanalyseerd en bekeken, ook op het verschil tussen MBO-ers, Havisten en VWO-ers, met daarnaast de antwoorden/opmerkingen van de studenten in de open ruimte van de vragenlijst en de gesprekken die er zijn geweest met studenten zijn mij een aantal zaken opgevallen. Mijn indruk is dat er een discrepantie is tussen de MBO-ers, de Havisten en de VWO-ers. Wat opvalt, in algemene zin, is dat de VWO-ers duidelijk zien en weten wat er van ze verwacht wordt en hoe ze zelf tot resultaten kunnen komen, zij hebben al meer een helikopterview. De Havisten zijn overall erg verdeeld en komen daardoor wat onzeker over. De MBO-ers overschatten zichzelf met regelmaat en gaan uit van de praktijk, zij 'weten' hoe alles in elkaar zit. Bij vragen die impliceren dat er sprake zou kunnen zijn van diepe, zelfstandige leerstofverwerking scoren zij doorgaans op 'een beetje/soms' of 'meestal/vaak'. Evenals op de vraag over plannen en organiseren. De groep Havisten kwam bij dit onderdeel onzekerder over dan de groep VWO-ers en de groep MBO-ers. Zij, de Havisten, waren vaak nog meer verdeeld in hun antwoorden en scoorden met regelmaat ook op 'niet/nooit' ten aanzien van hun al dan niet effectieve leerstijl. De Havisten ervaren de verwerking van de leerstof als beduidend zwaarder dan op hun voorgaande opleiding. Het beeld dat de VWO-ers laten zien is er meer één die richting diepere leerstofverwerking gaat, het onthouden van de leerstof gaat hen makkelijker af en zij ervaren een minder groot verschil in leerstofverwerking op het HBO, dan op het VWO, bovendien hebben zij de praktijkvoorbeelden niet echt nodig om de literatuur beter te kunnen onthouden.

4.2.2 Portfolio- en praktijkopdrachten.

Hoe werken de studenten aan een opdracht? Hoe werken studenten aan een opdracht binnen de praktijksituatie?

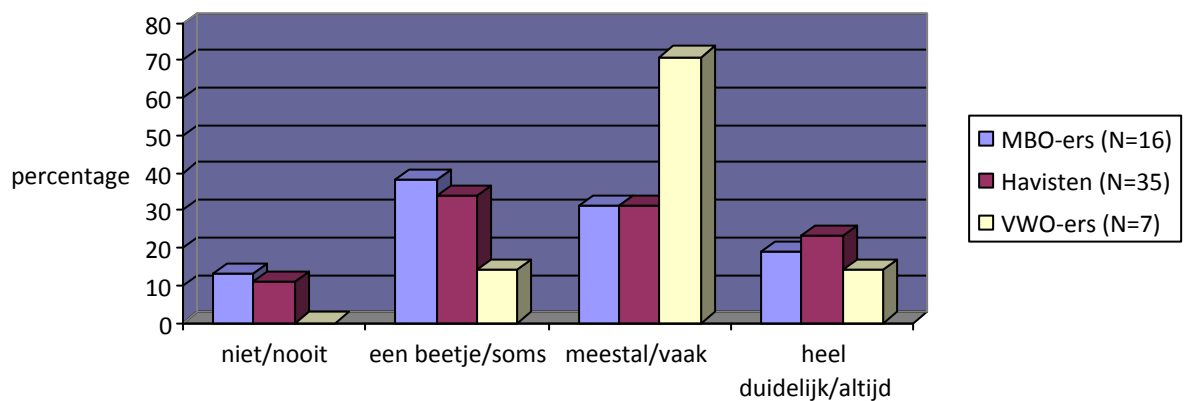
Vraag 1 : Voor de praktijk heb ik mijn zaken altijd goed op orde (lesvoorbereidingen, praktijkmap).

N=58

Uitkomsten **grafiek vraag 1** : De grote meerderheid van de studenten geeft aan dat het op orde hebben van hun zaken rondom de praktijksituatie vaak of altijd in orde is. Er van uitgaande dat de praktijksituatie essentieel is in het leerproces van een student, ligt hier dus nog wel een aandachtspuntje en had de groep die vaak scoort toch wel relatief wat groter mogen/moeten zijn? Het roept ook de vraag op hoe het komt dat de uitslag op deze vraag zo anders is dan het geluid van de praktijkbegeleiders. Schatten de studenten het zelf anders in?

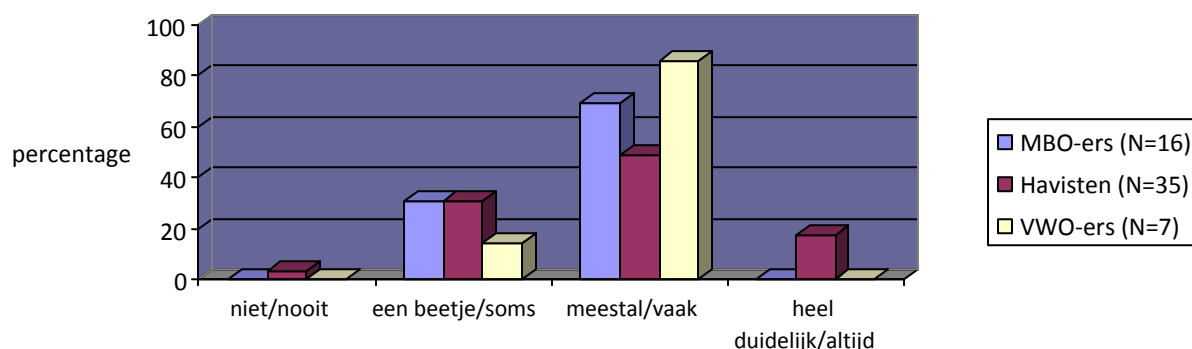
Vraag 2 : Het maken van een uitgebreide lesvoorbereiding helpt mij bij de uitvoering van mijn praktijklessen.

N=58

Uitkomsten **grafiek vraag 2** : Opvallend is de relatief grote groep VWO-ers (71%) die de uitgebreide lesvoorbereiding ervaart als hulpmiddel bij het ten uitvoer brengen van een praktijkopdracht. De totale groep is nogal verdeeld, 40 van de 58 studenten geven aan dat een uitgebreide lesvoorbereiding soms of vaak helpt bij de uitvoering van de praktijklessen. Interessant zou nu zijn om te weten of deze studenten het nut er niet van inzien, of dat ze het niet nodig hebben? MBO-ers hebben vanuit hun vorige opleiding veel ervaring in de praktijk en overschatten zichzelf wellicht in deze, 51% vindt het niet echt een hulpmiddel?

Vraag 3 : Ik werk graag aan opdrachten voor de praktijk en probeer daar zo veel mogelijk extra informatie bij te zoeken.

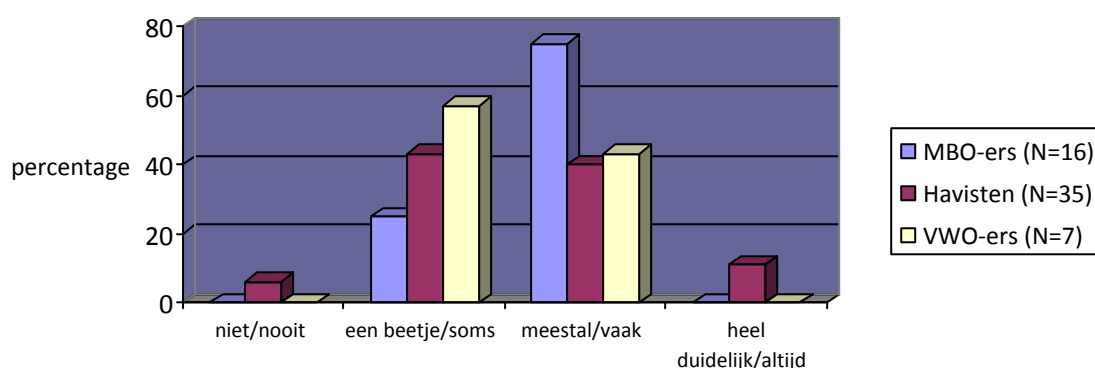

N=58

Uitkomsten **grafiek vraag 3** : Ja zeggen de meesten. De grootste groep studenten, zo'n 34, werkt 'meestal/vaak' graag aan de praktijkopdrachten en doet dat zo uitgebreid mogelijk. 'Altijd' doet dit een kleine groep van 6 studenten. Slechts 17 studenten doen het 'een beetje/soms'.

De Havisten zijn in deze het meest verdeeld, daar is nog altijd zo'n 37% die maar soms graag aan opdrachten werkt en daar extra informatie bij zoekt. 69% van de MBO-ers en 86% van de VWO-ers werken vaak graag aan de praktijkopdrachten en zoeken daar zo veel mogelijk extra informatie bij.

Vraag 6 : De opdrachtomschrijvingen binnen de modules zijn duidelijk, ik weet precies wat ik moet doen.

N=58

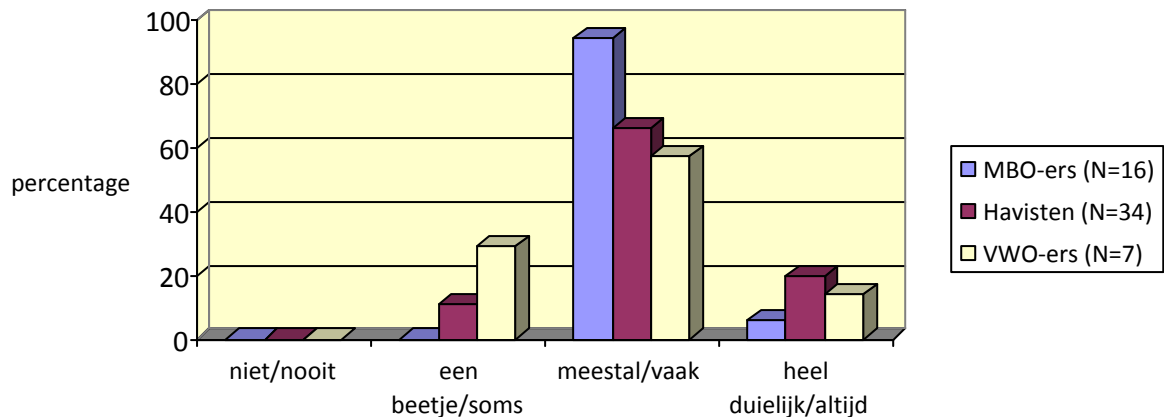
Uitkomsten **grafiek vraag 6** : Bijna de helft zegt dat het 'niet' of 'soms' duidelijk is!! De gehele groep genomen blijken er met regelmaat toch wel vraagtekens te rijzen omtrent de opdrachtomschrijvingen, zo'n 52 studenten die aangeven dat ze slechts 'soms' (23) of 'meestal' (29) duidelijk zijn.

4.2.3 Studieloopbaanbegeleiding.

Welke kenmerken van begeleiding hebben de 1^e jaars voltijd HBO(PABO) Inholland Dordrecht studenten nodig om beter te kunnen functioneren binnen de opleiding?

Welke kenmerken van begeleiding hebben de 1^e jaars voltijd HBO(PABO) Inholland Dordrecht studenten nodig om beter te kunnen functioneren binnen de praktijk?

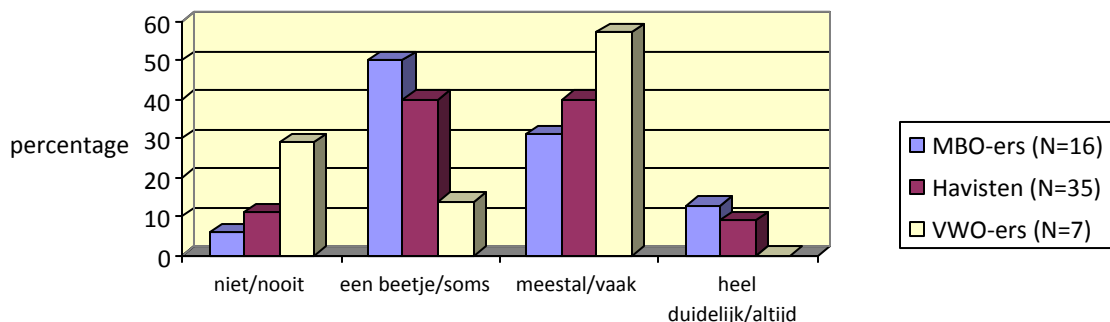
Vraag 1 : De begeleiding van docenten op de PABO t.a.v. mijn studie is goed.

N=57

Uitkomsten **grafiek vraag 1** : De begeleiding van docenten wordt door 42 studenten ervaren als 'vaak' de goede begeleiding, tevens ook de grootste groepen binnen de verschillende categorieën. 'Altijd' een goede begeleiding vinden 9 van de 58 studenten en slechts 6 studenten ervaren een goede begeleiding maar 'soms'. Geen enkele student ervaart geen goede begeleiding.

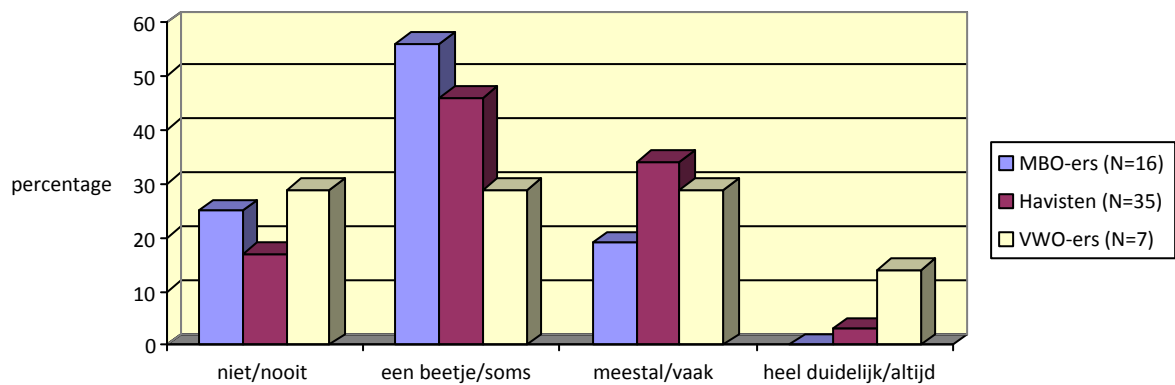
Vraag 2 : Mijn POP, mijn bekwaamheidsdossier en de reflectieopdrachten hebben mij meer inzicht gegeven in mijn manier van leren en werken.

N=58

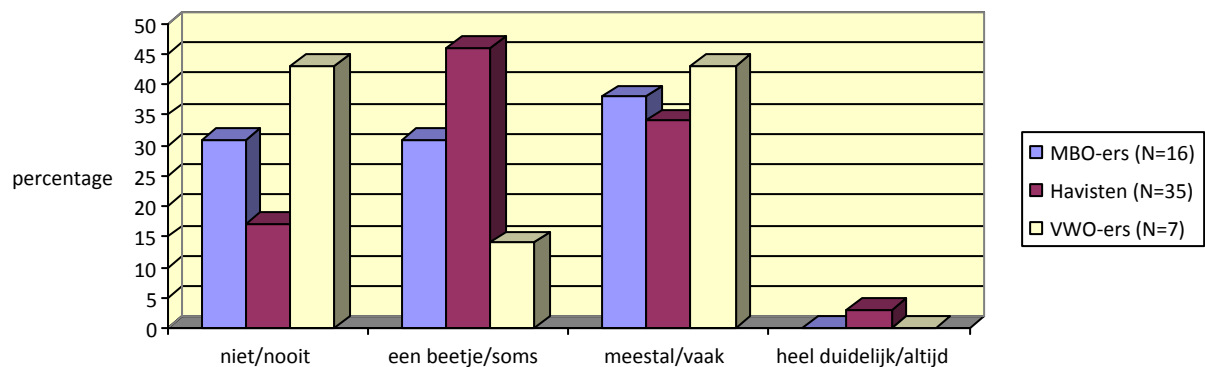
Uitkomsten **grafiek vraag 2** : Van de 58 studenten geven er 23 aan dat hun POP, bekwaamheidsdossier en de reflectieopdrachten hen 'soms' meer inzicht hebben gegeven in hun manier van leren en werken en voor 7 studenten geldt het helemaal 'niet'. Het geldt dus in het totaal maar voor minder dan de helft van het aantal studenten dat dit iets heeft opgeleverd. Eveneens 23 studenten scoren dit onderdeel met 'meestal/vaak' en 5 studenten 'altijd'.

Vraag 4 : Gesprekken tijdens SLB hebben mij meer inzicht gegeven in mijn eigen leergedrag.

N=58

Vraag 3 : Gesprekken tijdens SLB hebben geholpen bij het leren verwerken van de studiestof.

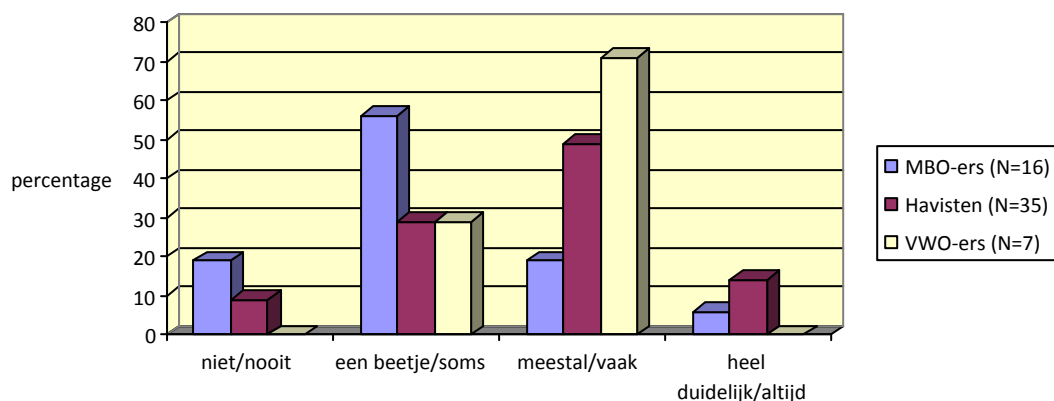

N=58

Uitkomsten **grafiek vraag 3** : Wat opvalt is de verdeling binnen de grafiek, de studenten zijn voornamelijk verdeeld over de categorieën 'niet/nooit', 'een beetje/soms', 'meestal/vaak' . Conclusie wellicht dat dit instrument faalt? Het is een grote spreiding en dus wellicht verschillende behoeften, er wordt kennelijk niet aan elke behoefte tegemoet gekomen.

Uitkomsten **grafiek vraag 4** : Ook hierbij geldt een grote verdeeldheid, waarbij moet worden opgemerkt, dat het bij de 'niet/nooit' scorers niet duidelijk is of ze geen inzicht hebben verkregen of het niet nodig hadden, omdat het er al was. Ook een weinig effectief instrument? Of ook wederom een grote spreiding te zien en dus wellicht verschillende behoeften, er wordt kennelijk niet aan elke behoefte tegemoet gekomen.

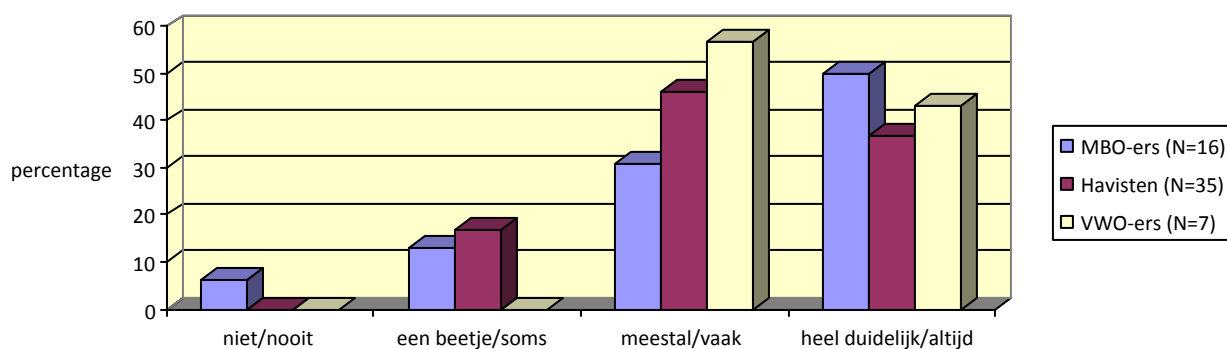
Vraag 5 : Gesprekken tijdens SLB hebben geholpen bij het aanpakken en voorbereiden van de praktijkopdrachten.

N=58

Uitkomsten **grafiek vraag 5** : De SLB gesprekken hebben voornamelijk de Havisten en de VWO-ers (totaal 22 studenten) geholpen bij het aanpakken en voorbereiden van de praktijkopdrachten. De grootste groep MBO-ers (9 studenten) geeft aan er soms mee geholpen te zijn en 3 studenten onder hen helemaal niet. De grootste groep (46 studenten) is verdeeld over 'soms' en 'meestal'.

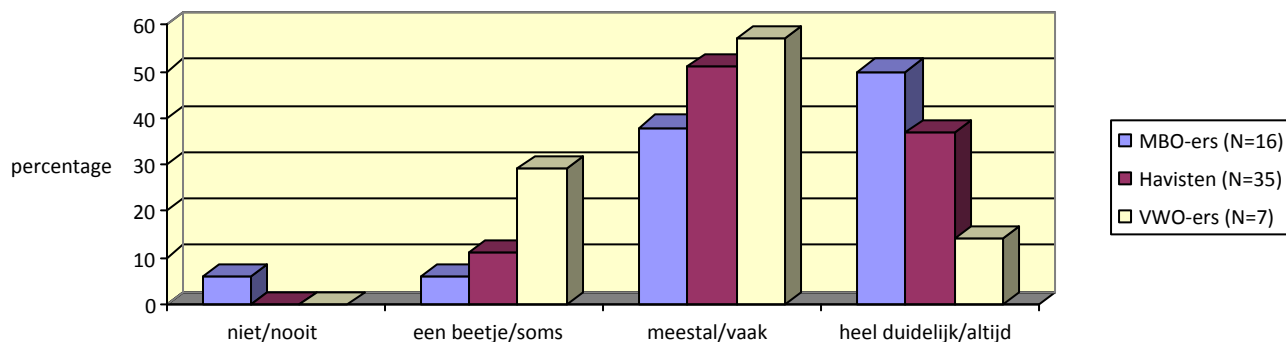
Vraag 6 : Mijn praktijkbegeleider/-ster geeft mij goede, gerichte feedback.

N=58

Uitkomsten **grafiek vraag 6** : Positief is het hier op te merken dat de grootste groep studenten (49) 'vaak' of 'altijd' goede, gerichte feedback ontvangt.

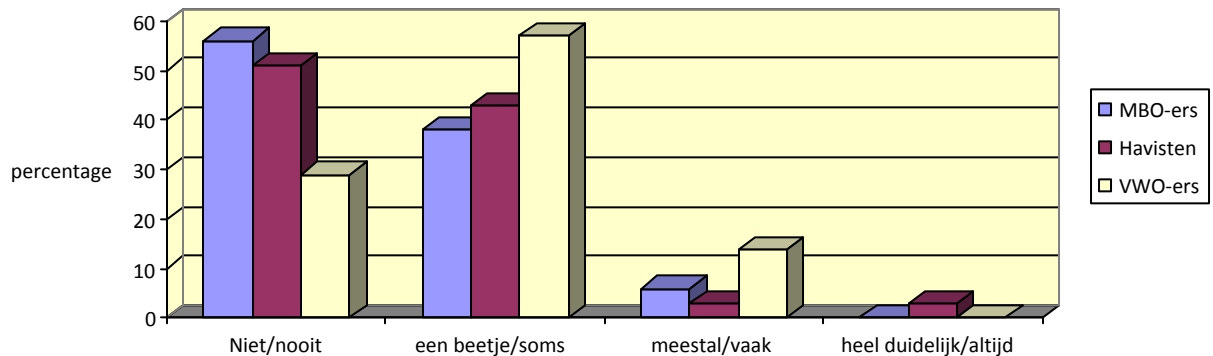
Vraag 7 : Door de gerichte feedback van mijn praktijkbegeleider/-ster is de kwaliteit van mijn lesgeven verbeterd.

N=58

Uitkomsten grafiek vraag 7 : De goede, gerichte feedback leidt bij de meeste studenten 'vaak' tot verbetering van kwaliteit van lesgeven. Het grootste deel van de MBO-ers geeft aan 'altijd' verbetering van kwaliteit in het lesgeven te ervaren. Maar overall zijn de studenten zeer tevreden over de feedback van hun praktijkbegeleider/-ster.

Vraag 8 : Ik heb geen begeleiding nodig, ik kan deze studie volledig zelfstandig uitvoeren.

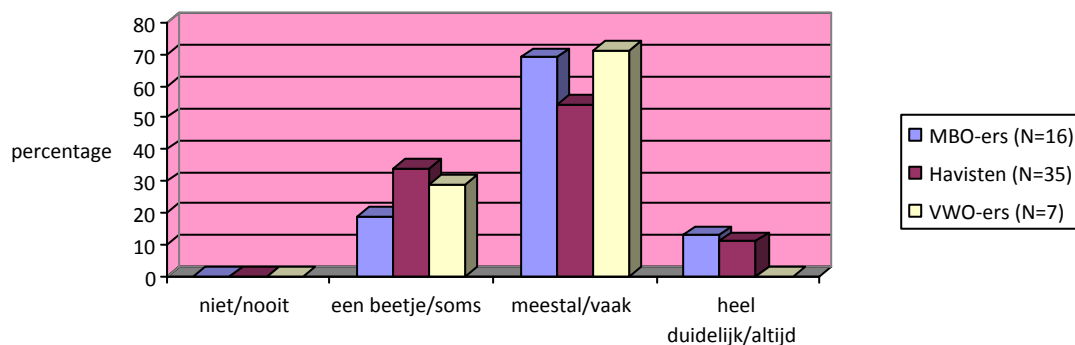

N=58

Uitkomsten grafiek vraag 8 : Deze grafiek behoeft geen nadere analyse, behalve dan dat bijna (54) alle studenten aangeven dat ze 'niet' of alleen 'soms' zonder begeleiding deze studie volledig zelfstandig kunnen uitvoeren. Wat opvalt is het verschil in waardering tussen SLB en praktijkbegeleiding, heeft dit te maken met de individuele begeleiding in de praktijk en de begeleiding van de hele groep op de Hogeschool? Een aantal studenten geeft namelijk aan, in de bijlage van de vragenlijst, sterk behoefte te hebben aan individuele begeleiding op de PABO en dit ook effectiever en zinvoller te achten.

4.2.4 Hogeschool InHolland PABO Dordrecht. Is de structuur van de huidige HBO (PABO) opleiding van Hogeschool InHolland Dordrecht duidelijk voor de eerstejaars PABO student?

Vraag 1 : De inhoud van het jaarprogramma voor de eerstejaars PABO studenten is duidelijk.

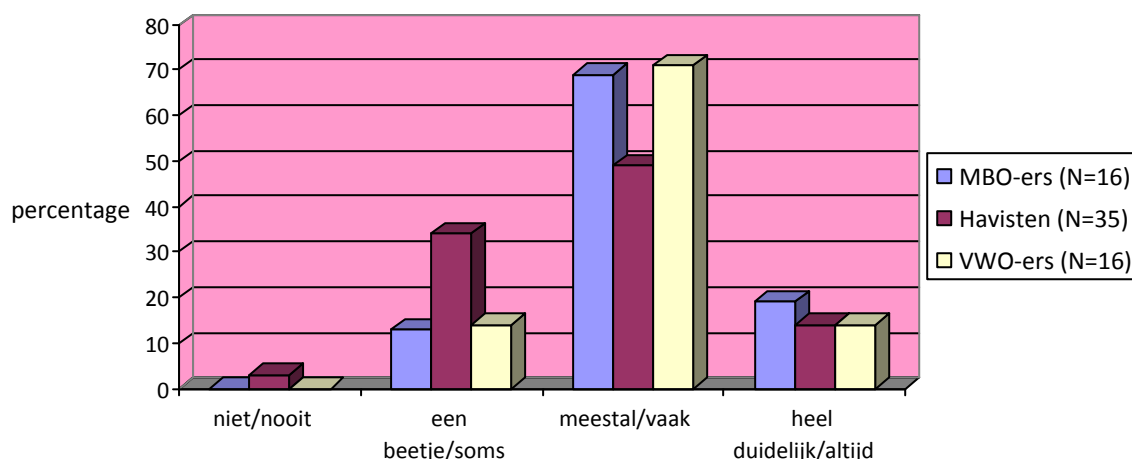

N=

58

Uitkomsten grafiek vraag 1 : Voor de grootste groep studenten (35 totaal) is de inhoud van het jaarprogramma voor het eerste jaar PABO 'meestal/vaak' duidelijk. Daarnaast geeft zo'n 17 studenten aan dat het voor hen maar 'een beetje/soms' de inhoud van het jaarprogramma duidelijk is.

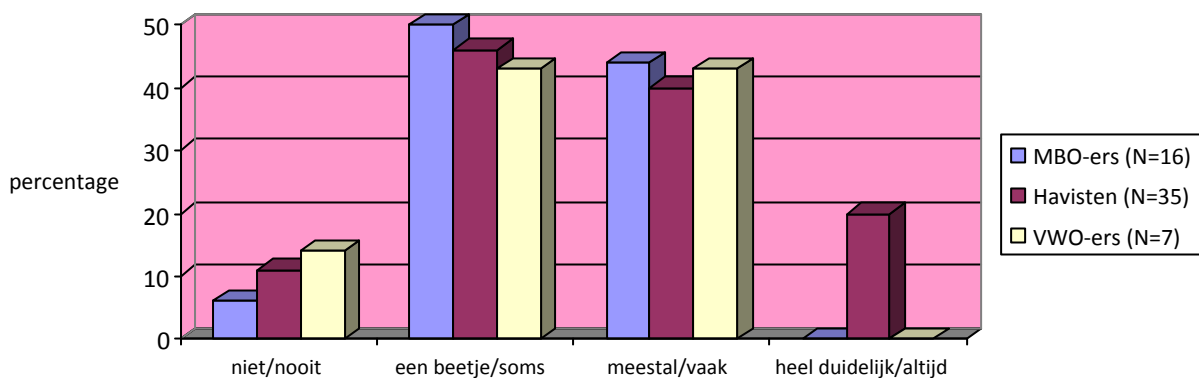
Vraag 2 : De inhoud van de studiewijzer en de studiehandleiding is duidelijk.

N=58

Uitkomsten **grafiek vraag 2** : Eveneens is ook hier de grootste groep studenten (33) bekend met de inhoud van de studiewijzer en de studiehandleiding en is de inhoud ervan duidelijk. Een kleine groep van 9 studenten begrijpt de inhoud van de studiewijzer en de studiehandleiding volkomen en een groep van 15 studenten heeft er nog wel eens moeite mee, waarbij de groep Havisten het grootst is.

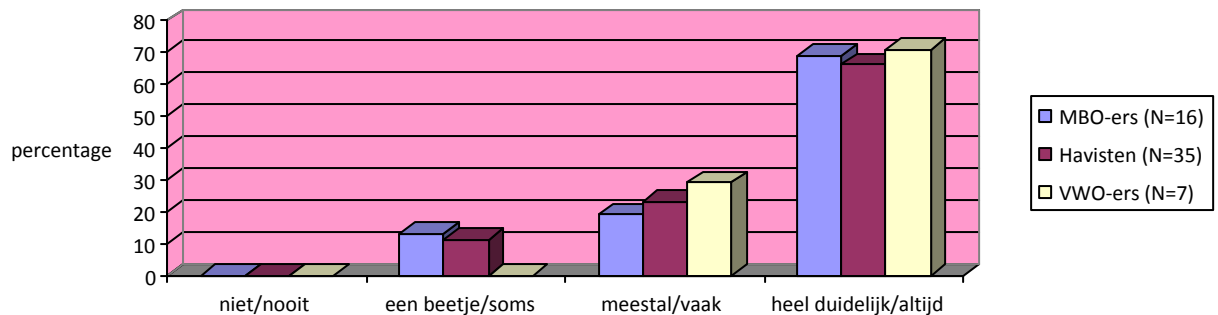
Vraag 4 : Ik vind het digitale netwerk (intranet) een makkelijke manier van informatie zoeken en vinden.

N=58

Uitkomsten **grafiek vraag 4** : Het digitale netwerk is een ander verhaal, daar hebben beduidend meer studenten moeite met het vinden van de juiste informatie. Zo'n 21 studenten vinden het 'soms' makkelijk in het gebruik en zo'n 24 studenten vinden het 'vaak' wel makkelijk. Voor 20% van de Havisten blijkt het digitale netwerk geen enkel probleem. Een kleine groep (6 studenten) vindt het geen makkelijke manier van informatie zoeken en vinden.

Vraag 5 : Ik voel me erg prettig op de PABO, zowel met de medestudenten als ook in het contact met de docenten.

N=58

Uitkomsten grafiek vraag 5 : Heel prettig om te kunnen concluderen dat de grootste groep van de 58 studenten, namelijk 39, zich 'altijd/heel duidelijk' prettig voelt op de PABO, zowel met de medestudenten als ook in het contact met de docenten. Nog eens een groep van 13 studenten voelt zich 'meestal/vaak' erg prettig en slechts een kleine minderheid van 6 studenten voelt zich 'een beetje/soms' erg prettig op de PABO.

5. Conclusies van het onderzoek.

5.1 Inleiding

Op basis van de resultaten van het onderzoek wordt gekeken of de verschillende stellingen kunnen worden geverifieerd of gefalsificeerd voor de onderzochte groep. Waarbij opgemerkt dat de stellingen absoluut geformuleerd dan ze bedoeld zijn.

Stelling 1 *Studenten kunnen niet organiseren en plannen...* (onvoldoende ontwikkeld brein)

Stelling 2 *Studenten kunnen niet diepteleren...* (er wordt een leerstijl van ze verwacht die ze niet beheersen)

Stelling 3 *Studenten ervaren onvoldoende begeleiding...* (zowel ten aanzien van hun studie als ook binnen de praktijksituatie)

Stelling 4 *Studiehandleiding en –wijzer werken niet...* (de organisatie en het programma van het eerste jaar PABO HBO is te ondoorzichtig)

5.2 Algemene conclusies:

Wil men naar een effectief leren en studeren van de eerstejaars HBO PABO student dan liggen er nog wel wat mogelijkheden waar men op in kan zetten. Het eerste jaar is cruciaal binnen het verdere verloop van de opleiding. Daar liggen de kansen om studenten te begeleiden en op te leiden, zodat ze vanuit intrinsieke motivatie en met voldoende bagage de jaren erna kunnen doorgroeien en de opleiding op HBO waardig niveau kunnen afronden om als een 'rijke' docent aan de slag te gaan.

Op basis van het onderzoek kunnen een paar positieve conclusies worden getrokken.

Van alle studenten voelt 91 % zich prettig op de PABO, zowel met de medestudenten als ook in het contact met de docenten. Bij bijna alle studenten, ook 91 %, is de (intrinsieke) motivatie groot om deze opleiding af te maken. En 91 % van de studenten ervaren een goede begeleiding van de docenten op de PABO.

Daarnaast geven bijna alle studenten aan, 93 %, deze studie niet volledig zelfstandig uit te kunnen voeren en hierbij absoluut begeleiding nodig te hebben. De grootste groep studenten, 76%, heeft namelijk het idee dat er op de Hogeschool een meer diepgaande, zelfstandige leerstofverwerking van de studiestof wordt verwacht dan op hun voorgaande opleiding.

Ten aanzien van de praktijk is bij een grote groep studenten, 69 %, de inzet groot en werken zij graag aan opdrachten voor de praktijk en proberen daar doorgaans ook zo veel mogelijk extra informatie bij te zoeken.

Tenslotte ervaart een grote groep studenten, 71%, doorgaans weinig stress in relatie tot zijn/haar studie.

Dit positieve beeld is de achtergrond waartegen de specifieke conclusies die hierna volgen moeten worden gelezen. Het is belangrijk om dit beeld zo te schetsen, om te voorkomen dat door die conclusies een negatief beeld zou ontstaan.

5.3 Conclusies per stelling gecategoriseerd.

Conclusie met betrekking tot het niet kunnen organiseren en plannen van studenten...

Het onderzoek laat zien dat de meerderheid, 54% van de studenten, aangeeft dat het hen niet of maar soms lukt om de studie goed te plannen en te organiseren. Daarbij zegt een grote groep, 53% van de studenten, dat ze de hoeveelheid stof die bestudeerd moet worden voor een tentamen doorgaans te groot vindt. Daarentegen laten ze wel zien dat het op orde hebben van de zaken met betrekking tot de praktijk (lesvoorbereidingen en praktijkmap etc.) ze niet zozeer als een probleem ervaren. Dit geldt voor bijna alle studenten, 93%. Dit is wel een opvallende uitkomst in relatie tot het wel of niet kunnen organiseren en plannen. Kennelijk ervaren studenten wel te kunnen plannen en organiseren als het om de praktijk gaat en veel minder wanneer het louter theoretische verwerking betreft.

Een mogelijke verklaring zou te vinden kunnen zijn in de intrinsieke motivatie ten aanzien van de praktische uitvoering van taken voor het toekomstige beroep. De opleiding vraagt aan het begin van de studie een intrinsieke motivatie om opgeleid te willen worden voor de complexe arbeidsomgeving en grote mate van zelfsturing, waar Schouwenburg het ook over heeft (2000). En die zelfsturing die is niet aanwezig bij de planning en organisatie van de verwerking van hun studiestof, of wellicht is het meer een niet kunnen. Heeft men het dan over de verwerking van de studiestof en het plannen en organiseren ervan dan komt men uit bij het onvoltooide brein; de hersenen die pas volgroeid zijn rond het 25ste levensjaar. Interessant is dan wel de vraag in hoeverre je studenten onder de 25 zelfstandig hun onderwijs, hun studie, in deze, moet laten plannen.

Het wel op orde hebben van de zaken met betrekking tot de praktijk (lesvoorbereidingen en praktijkmap etc.), in de beleving van de student, zou kunnen duiden op cyclische en praktische proces waar Ruijters over spreekt (2006) van kunst afkijken, participeren, kennis verwerven, oefenen en ontdekken. En eventueel verwijst dat ook weer naar de individuele begeleiding van de student in de praktijk, wat studenten als erg prettig ervaren.

Individuele begeleiding die als positief wordt ervaren zowel ten aanzien van de zaken rondom de praktijk, maar wellicht ook in te zetten voor begeleiding bij de theorie.

Uit het onderzoek kan geconcludeerd dat..... *Studenten niet afdoende kunnen organiseren en plannen...* dat klopt voor de grootste groep studenten.

Conclusie met betrekking tot het niet kunnen diepteleren...

Uit onderzoek blijkt dat de meerderheid van de studenten, 53%, moeite heeft met het onthouden van een grote hoeveelheid studiestof. Hier kan onderscheid gemaakt worden tussen de Vwo-ers, waarvan meer dan de helft aangeeft een goed geheugen te hebben en de Havisten, waar meer dan de helft soms of vaak moeite schijnt te hebben met de grote hoeveelheden stof. De MBO-ers, daarvan heeft ¾ deel soms of vaak moeite met de grote hoeveelheden stof. Het hebben van een goed geheugen betekent ten aanzien van het leren, dat leren niets anders is dan het aanleggen van neurale netwerken (geheugensporen). (Munnik & Vreugdenhil, 2007). Hierbij komt wellicht, behalve een goed geheugen ook de *Competentie* (bekwaamheid), die enerzijds wordt gevoed door aanleg, anderzijds door wat je met die aanleg doet, om de hoek kijken. (Schouwenburg, 2000).

Als er dan gekeken wordt naar de VWO-ers in de grafiek, dan valt op dat zij verreweg het hoogst scoren en daarmee aangeven makkelijk studiestof op te slaan in het geheugen. Dat klopt, VWO-ers hebben ook de hoogste *g*-factor.

Verder geeft 61% van de studenten aan moeite te hebben met het samenbrengen van afzonderlijke onderwerpen binnen de studiestof tot een geheel. En bijna allemaal, 91%, geven ze aan het *niet* interessant te vinden om diverse bronnen (literatuur) met elkaar te vergelijken en kritisch te beoordelen. En een groep van 40% behoudt ook niet het overzicht over (grote) hoeveelheden stof en ziet daar niet de rode draad in.

Kijkende naar de theorie kan men concluderen dat de grootste groep eerstejaars PABO studenten geen effectieve leerstijl heeft, terwijl het zelfstandig, diepte leren wel gevraagd wordt. Het HBO PABO programma vraagt een grote mate van zelfsturing in de zin van zelfstandig werken, het zelfstandig kunnen plannen en uitdiepen van de stof om tot beter begrip van de stof te kunnen komen. In feite wordt er van de eerstejaars voltijd student gevraagd om te komen tot een op betekenisgerichte- of toepassingsgerichte leerstijl. Het vermoeden bestaat dat veel studenten nog een ongericht- of op reproductie gerichte leerstijl hanteren. (Vermunt, 2007). Veel studenten komen niet toe aan van de fasen binnen de Taxonomie van Bloom (1956): *toepassing, analyse, synthese en evaluatie*. Ook het feit dat bijna de helft van de studenten niet eerst de theorie bestudeert alvorens de praktijkopdrachten uit te voeren, bevestigt de conclusie ten aanzien van het diepteleren. Studenten leggen geen link tussen theorie en praktijk. Ze beginnen aan een praktijkopdracht zonder te theorie te bestuderen en ze vragen niet om praktijkvoorbeelden ter illustratie van de theorie, 68%. Deze studenten zouden anders graag met behulp van vraagstukken en voorbeelden nagaan of ze de stof beheersen. Zo'n 55% volgt wel weer liever een college, dan dat ze aan de zelfstudie gaan. Dit laatste zag men al terug bij de algemene opmerkingen dat studenten deze studie niet zonder begeleiding zou kunnen volbrengen. Dat bevestigt de behoefte aan externe sturing en een beperkt vermogen om zelfstandig te kunnen werken. Veel studenten gaven ook nog aan alles 'heel veel' te vinden. (wat een relatief begrip is).

Op grond van de bevindingen is mijn conclusie dat de studenten niet kunnen diepteleren terwijl dit wel wordt gevraagd. *Studenten kunnen niet diepteleren...* (er wordt een leerstijl van ze verwacht die ze niet beheersen).....klopt voor de grootste groep studenten.

Conclusie met betrekking tot het ervaren van onvoldoende begeleiding...

Uit onderzoek blijkt dat over het algemeen de studenten, 88%, de begeleiding als goed ervaren, zowel wat betreft de docenten op de PABO als ook de praktijkbegeleiders.

Ook geven zij unaniem aan, 93%, deze studie niet zonder begeleiding te kunnen volbrengen, zij hebben daar in meer of mindere mate absoluut begeleiding bij nodig. Daarnaast geven de studenten aan maar 'soms', 40%, iets te hebben aan de opdrachten die ze bij de studieloopbaanbegeleiding moeten uitvoeren, waarbij o.a. ingezet wordt op reflectie, leerstofverwerking en studiegedrag. De groep studenten in deze is erg verdeeld, dat kan betekenen dat ze ieder voor zich andere behoeften hebben binnen de begeleiding. Een krappe meerderheid, 57%, van de studenten geeft aan dat een uitgebreide lesvoorbereiding helpt bij de uitvoering van de praktijklessen. Een grote groep studenten ontgaat nu nog de zin of het nut van een uitgebreide lesvoorbereiding en zij ervaren geen toegevoegde waarde van bijvoorbeeld een POP. Voor veel studenten werken deze bewezen instrumenten niet.

Begeleiding in de verwerking van praktijkopdrachten, wordt door een grote groep studenten, 53%, wel als effectief ervaren, zij geven aan dat het hen helpt en dus iets oplevert. Maar nog te veel studenten, 47%, ervaren het nut blijkbaar niet. Studenten, 68%, ervaren niet dezelfde begeleiding als het gaat om de theoretische leerstofverwerking. Ook hier is weer een grote verdeling te zien en wellicht ook hier is sprake van diverse behoeften.

De feedback van de praktijkbegeleidster/-er ervaren studenten, 84%, als zeer positief, evenals het effect daarvan op hun lesgeven, 86%. De student ervaart de praktijkbegeleiding als positief t.a.v. de verbetering van hun vakbekwaamheid. De student staat centraal houdt ook in dat een proactieve en kritische opstelling op het beroepsmatig handelen van de student wordt verwacht. Hij/zij wordt geacht zelf in beweging te komen (zelfsturing).

De Studieloopbaanbegeleiding helpt niet bij het leren en het verschaffen van meer inzicht, volgens de meeste studenten. Het helpt niet bij de verwerking van de theorie, wel ten aanzien van de praktijk levert SLB een bijdrage. Kortom de begeleiding die studenten krijgen vanuit de opleiding heeft daarmee niet het effect wat men beoogt. Voor wat de leerstofverwerking betreft valt hier in de begeleiding wellicht nog wel een slag te slaan. Over de begeleiding in de praktijk is men het eens: de gegeven feedback wordt als zinvol ervaren en verbetert hun lessen. Studenten ervaren begeleiding binnen het PABO programma als positief, maar zien niet altijd het nut van de SLB instrumenten, het komt niet aan. Er blijkt daarnaast veel behoefte te zijn aan meer individuele begeleiding dan groepsbegeleiding en een sterke behoefte aan een goede band met de Studieloopbaanbegeleider, zoals studenten verwoordden in de open ruimte van de vragenlijst.

Op grond van de bevindingen is mijn conclusie *Studenten ervaren onvoldoende begeleiding... (zowel ten aanzien van hun studie als ook binnen de praktijksituatie)..... dat klopt niet. Z e ervaren voldoende begeleiding, maar de effectiviteit is niet optimaal, niet alle begeleiding treft doel.*

Conclusie met betrekking tot de studiehandleiding en –wijzer die niet werken...

Uit het onderzoek blijkt dat voor slechts de helft van de studenten de opdrachtomschrijvingen binnen de modules duidelijk zijn. Moeten de opdrachtomschrijvingen niet altijd en voor iedereen duidelijk zijn? Ook de studiewijzer en de studiehandleiding is voor de meeste studenten wel duidelijk, maar voor nog altijd één op de drie niet. De praktijkgids is voor bijna allemaal, 91%, duidelijk.

Het intranet geeft echter nogal wat problemen. Een grote groep studenten, 46%, vindt dit niet makkelijk. Het intranet is voor de grootste groep studenten nog een pijnpuntje, ondanks de mediawijsheid van deze generatie Einstein!

Veronderstel dat maar 5 % van deze generatie werkelijk met inzicht gebruik maakt van de media en de rest gebruiker is en dus moet leren er beter gebruik van te maken. (gehoord/gelezen, onbekende bron).

Het HBO PABO programma is sterk gebaseerd op groepsopdrachten, de studenten ervaren deze groepsopdrachten als een overdosis, bijna de helft, 47%, van de studenten werkt minder graag of niet graag samen. Een verklaring zou kunnen zijn, dat het teveel van het goede is.

In het algemeen kunnen we constateren dat de studenten de lat aanmerkelijk hoger vinden liggen binnen het huidige PABO programma dan binnen hun voorgaande opleiding.

De grootste groep weet wel wat er van ze verwacht wordt en wat de opdrachten en de toetscriteria inhouden. Het onderwijsprogramma voor de eerstejaars voltijd student is ook duidelijk. Maar er is ruimte voor verbetering. Als het gaat om organisatie en programma, zou alles voor iedereen duidelijk moeten zijn.

Op grond van de bevindingen kan de conclusie zijn *Studiehandleiding en –wijzer werken niet...* (de organisatie en het programma van het eerste jaar PABO HBO is te ondoorzichtig)..... toch klopt dit niet helemaal. De grootste groep studenten geeft dat de organisatie en het programma van het eerste jaar PABO duidelijk is, maar wel nog wat aandacht behoeft.

6. Aanbevelingen.

Kijkende naar het huidige HBO PABO programma en de onderzoeksresultaten.

Conclusies/aanbevelingen:

Welke aanbevelingen zouden er gedaan kunnen worden oftewel wat is er nodig om te kunnen komen tot betere resultaten onder de 1^e jaars HBO (PABO) student van Hogeschool InHolland Dordrecht, zowel voor de student, de docent, de praktijkbegeleider als ook ten aanzien van de leerstof?

Op basis van de conclusies die in het vorige hoofdstuk zijn gepresenteerd, komen daar de volgende aanbevelingen uit voort:

- **De eerste aanbeveling is : Een goede sociale en emotionele leeromgeving vasthouden!**
Volgens prof. Pieters (Nelis & Sark, 2009) is cognitie een gevolg van *een goede sociale en emotionele leeromgeving*, zoals ook prof. Willingham (2009) bepleit. *“Teachers have a critical role in assisting learners to engage their understanding, building on learners’ understandings, correcting misconceptions, and observing and engaging with learners during the process of learning.”* (Brandsford e.a., 2000). Kortom: het ‘kennen’ van de studenten, weten welke leerstijlen er zijn , aansluiten op voorkennis, inspelen op de ‘leer’ behoefte van de student, enthousiast, authentiek en intrinsiek gemotiveerd begeleiden van studenten resulteert in goede studieresultaten en zelfkennis van de student en dus verhoogt de motivatie. Dit is, ook naar beleving van de studenten, al veelal aanwezig en moet **absoluut worden vastgehouden!**
- **De tweede aanbeveling is : extra aandacht besteden aan *plannen en organiseren* en dit nog concreter onder de aandacht brengen en inzetten op meer bewust worden van de student in deze.** Het vermogen om te komen tot plannen en organiseren aanspreken. Omdat dit wel bij de praktijkopdrachten blijkt te werken.

- **De derde aanbeveling is : Bewust en meer expliciet in gaan zetten op een diepere, zelfstandige leerstofverwerking van de studenten.** In aparte trainingen of tijdens SLB bijeenkomsten. Het onderzoek bevestigt wat er in de literatuur bekend is t.a.v. de *diepere leerstofverwerking*. Er wordt een beroep gedaan op diepere, zelfstandige leerstofverwerking, waarop het PABO programma gebouwd is en waar de meeste studenten (nog) niet aan toe zijn. Studenten moet dus ook geleerd worden te leren. Iets waar binnen de SLB bijeenkomsten en trainingen al duidelijk op wordt ingezet, maar door de studenten niet als dusdanig concreet herkend. Leren te leren is gericht op het verwerven van leervaardigheden om uiteindelijk zelf de verantwoordelijkheid van het eigen leerproces over te kunnen nemen. Leren van en over de wijze waarop geleerd wordt, zodat deze kennis bewust kan worden gebruikt bij een nieuwe leertaak.
- **De vierde aanbeveling is : Meer differentiëren op niveau. Kritisch kijken naar de inhoud en het niveau van de colleges in relatie tot de verwerking van de opdrachten, de te verwerken literatuur en de toetsing.** Colleges zouden een instrument kunnen zijn om te komen tot diepteleren; structuur aanbrengen, overzicht geven, verbanden leren leggen en op weg helpen door vragen te stellen. De leeractiviteiten van de studenten en de doceeractiviteiten van de docenten moeten goed op elkaar aansluiten. Duidelijkheid ten aanzien van de inhoud van de colleges en de studiestof, wat wordt er behandeld en wat wordt er van de student verwacht? Wellicht ook meer inzetten op oefening en training van het korte termijn geheugen. Sluit het aan, adaptief onderwijs, en is het haalbaar?
- **De vijfde aanbeveling is : SLB misschien meer inzetten op individuele begeleiding.** Waar studenten duidelijk meer behoefte aan hebben en dit ook zinvol achten. Bij SLB moeten we niet twifelen aan het instrument, maar de instrumenten wel beter inleiden waardoor het voor de student duidelijk wordt hoe, wat en waarom. Er wordt veel energie en tijd gestoken in studieloopbaanbegeleiding, maar de effectiviteit is niet optimaal, zie beleving van de student. Dit geldt overigens niet voor SLB in relatie tot de praktijkopdrachten, die wordt als zinvol ervaren. Wanneer een student een actieve rol mag spelen in en enige mate van controle krijgt over zijn eigen leerprocessen neemt de motivatie voor deze leerprocessen toe. (Kuijpers & Meijers, 2009). Waar Ruijters (2006) binnen haar leervoorkeuren ook voor pleit; participatie, kennis verwerven, oefenen en ontdekken. Wat zij in de praktijk als zeer positief ervaren, de individuele begeleiding, blijken zij binnen de opleiding ten aanzien van hun studie niet te ervaren.
- **De zesde aanbeveling is : Help ze hun autonomie te hervinden.** Zorgen voor een groeiend competentiegevoel van de student, door taken op te geven die ze kunnen verwerken en studenten hun studievoortgang vast kunnen laten stellen en helpen bij problemen door ze nog meer de weg te wijzen, waarlangs studenten zelf tot een oplossing kunnen komen.
- **De zevende aanbeveling is : Het eenduidiger maken van de studiewijzers en studiehandleidingen, duidelijk in omschrijving en doelstelling.** De student moet weten wat er van hem/haar verwacht wordt. Hier wordt komend jaar op ingezet d.m.v. een speciale redactiecommissie die de studiewijzers en studiehandleidingen onder de loep gaat nemen.
- **De achtste aanbeveling is : De, door studenten ervaren, overdosis groepsopdrachten wellicht reduceren.** Door alles te verwerken in groepsopdrachten blijft differentiatie beperkt.

Nawoord

Zowel het praktijkonderzoek als ook de literatuur hebben meer duidelijkheid en inzicht gegeven omtrent het leren en studeren van de eerstejaars HBO PABO student in relatie tot hun studie, de praktijk, de begeleiding en de opleiding zelf. Het onderzoek heeft eigenlijk bevestigd wat er in de literatuur over wordt geschreven, met name ten aanzien van het in ontwikkeling zijnde adolescentenbrein, wat nog niet kan plannen en organiseren op deze leeftijd, en de zelfstandige, diepere leerstofverwerking waar studenten nog niet aan toe zijn, of wat ze in ieder geval geleerd moet worden. Het gevoel dat studenten hebben, namelijk dat men ze vaak overvraagt, komt daar wel uit voort. De sociaal emotionele leeromgeving is daarbij een voorwaarde en die is aanwezig, evenals de positief betrokken docent. Toch hebben studenten nog meer behoefte aan (individuele) begeleiding en externe sturing. De conclusie is dat de HBO PABO opleiding al een heel eind op weg is en dat er voor een groot deel al ingezet wordt op goed onderwijs en goede begeleiding van studenten, maar dat er, zoals de uitkomst van de vragenlijst ook laat zien, altijd verbeterpunten aanwezig zijn. De docenten worden ook positief gewaardeerd en werken hard om zo optimaal mogelijk het onderwijs vorm te geven. Met de aanbevelingen die zijn gedaan kunnen de docenten en de opleiding nog wat puntjes op de i zetten! Het zijn geen spectaculaire vernieuwende inzichten die uit het onderzoek tevoorschijn zijn gekomen, maar met voortschrijdend inzicht geeft het wellicht meer duidelijkheid in die facetten van de opleiding waar de docent op in zouden kunnen zetten.

Einstein zei: “Maak dingen zo simpel mogelijk, maar niet simpeler dan dat.”

Dé spreuk tijdens het gehele onderzoek, dat maakte dit praktijkonderzoek nu juist tot zo’n enorme uitdaging! Het was een hele klus om gericht toe te werken naar de onderzoeksvraag en niet verder dan dat. De neiging om alles er bij te halen, er bij te betrekken en nog meer, maakte dit onderzoek tot een onderzoek naar een eigen leerstijl en werkwijze. Uit elk van de onderzoeksvragen zou een nieuw onderzoek kunnen volgen. En dat had ook eigenlijk de voorkeur, gewoon een paar jaar de tijd om het ook werkelijk te kunnen doorgronden. Het heeft veel opgeleverd en ook veel, met name tijd, gekost om te komen tot dit resultaat. Wetende wat er nu ligt, na deze ervaring zou het volgende keer veel adequater kunnen. Was het een uitdaging om de papers binnen de diverse modules te schrijven en daar zo veel mogelijk informatie bij te zoeken en te verwerken, moest er bij dit onderzoek steeds weer geschrapt worden, keuzes gemaakt en gefocust blijven op de onderzoeksvraag.

Het onderzoek heeft in ieder geval de probleemstelling veel inzichtelijker en concreter gemaakt, waar ook de PABO docenten wellicht iets mee kunnen met uiteindelijk doel een effectief leren en studeren van de eerstejaars HBO PABO student. Om hen mee te kunnen geven, zoals Gandhi het ooit verkondigde:

“Live as if you were to die tomorrow. Learn as if you were to live forever.”

Literatuurlijst.

- Bastings, M. , Louwerse C. (2008). *Studeer actief*. Wegwijzer voor de beginnende student. Baarn: HBuitgevers
- Brandhof, J.W. van den, (2004). *Leer als een speer*. Academic Service. Sdu uitgevers bv.
- Bransford, J.D., Brown A.L. & Cocking R.R. (2000). *How people learn*. Brain, Mind, Experience and School. Washigton, D.C.: National Academy Press.
- Brinkman, J. (2000). *De vragenlijst*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Brinkgreve, Ch. (2009). *Vroeg mondig laat volwassen*. De hoge eisen van de keuzevrijheid. Uitgeverij Augustus.
- Crone, E. (2010). *Het puberende brein*. Over de ontwikkeling van de hersenen in de unieke periode van de adolescentie. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker
- Fransen, J.(2007) *Je groeit in het (competentiegericht) onderwijs*. Pleidooi voor een gefaseerde leerroute naar volwaardige competenties. Tijdschrift voor Lerarenopleiders – 28(2) 2007
- Fransen, J.(2006) *Ontwerpstrategie voor blended learning*. Praktisch artikel. Onderwijs innovatie 2006.
- Hattie, J. & Timperley, H. (2007) *The Power of Feedback*. Review of Edicational Research. University of Auckland
- Jolles, J. (2007) *Neurocognitieve ontwikkeling en adolescentie : enkele implicaties voor het onderwijs*. Onderwijsinnovatie.
- Jolles, J., Groot R. de, Benthum J. van, Dekkers H., Glopper C. de, Uijlings H. & Wolff-Albers A. (2006) *Brain Lessons. A contribution to the international debate on Brain, Learning & Education, based don the results of an invitational conference organised by the Netherlands Organisation for Scientific research (NWO)*. Maastricht : Neuro Publishers.
- Kaldeway, J. (2006). *Diepte- en oppervlakteleren*. Universiteit Utrecht IVLOS. VELON Tijdschrift voor lerarenopleiders jrg 27 (1) 2006.
- Kallenberg, T., Grijsparde, L. van der, Braak, A. ter, (2009). *Leren (en) doceren in het hoger onderwijs*. Den Haag : uitgeverij Lemma
- Kuijpers, M. & Meijers, F. (2009). *Studieloopbaanbegeleiding in het HBO: mogelijkheden en grenzen*. Lectoraat 'Pedagogiek van de beroepsvorming' van de Haagse Hogeschool. Den Haag : Koninklijke De Swart.
- Leermakers, S. (1998). *De didactiek van leren en choachen*. Baarn: Intro
- Veen, T. van der & Wal, J. van der (2003). *Van leertheorie naar onderwijspraktijk*. Noordhoff Uitgevers B.V.
- Marwijk, Kooy M. van, (2010). *Studeren is in Nederland veel te vrijblijvend*. Hoge uitval komt door massacolleges, gebrek aan eisen en door gering contact met studenten. NRC Handelsblad 15 september 2010.
- Mellander, K. (1993) *The power of learning*. Fostering Employee Growth - ASTD (American Society for Training and Development).
- Merriënboer, J. van, & Kirschner, P. (2007). *Ten steps to complex learning*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates
- Munnik, C. de & Vreugdenhil, K. (2007). *Kennis over onderwijs*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Nelis H. & Sark Y. van, (2009). *Puberbrein binnenstebuiten*. Wat beweegt jongeren van 10 tot 25 jaar? Utrecht/Antwerpen: Kosmos.
- NRC Handelsblad (2002). *Studeren. Van ordenen van informatie tot het schrijven van een leesbare scriptie*. Uitgeverij Balans: NRC Handelsblad.

- Psyche & Brein. (2008). *Psychologie. Hersenonderzoek. Geneeskunde. Pedagogiek. Filosofie.* EOS Scientific American.
- Ruiters, M. (2006). *Liefde voor Leren.* Over diversiteit van leren en ontwikkelen in en van organisaties. Kluwer, Deventer.
- Schouwenburg, H.C. (2000). *Studeerproblemen.* Groningen: Wolters-Noordhoff
- Simons, Prof. dr. P.R.J. (1997). *Ontwikkeling van leercompetenties.* Katholieke Universiteit Nijmegen, vakgroep onderwijskunde.
- Swaab, D. (2010). *Wij zijn ons brein.* Van baarmoeder tot Alzheimer. Amsterdam/Antwerpen: uitgeverij Contact.
- TRIV' maakt je wijzer. (2008). *Train je hersenen, verbeter jezelf....* Alphen aan de Rijn.
- Veen, T. van der, & Wal J. van der, (2003) *Van leertheorie naar onderwijspraktijk.* Noordhoff Uitgevers B.V.
- Vermunt, J.D.H.M. (2007). *Docent van deze tijd : leren en laten leren.* Handboek Effectief Opleiden 45/142. PDF bestand.
- Willingham, D.T. (2010). *Why don't students like school? A Cognitive Scientist Answers Questions About How The Mind Works And What It Means For The Classroom.* Jossey-Bass.

Gebruikte websites

- <http://www.ontwerpatelier.nl/etalage/pages/ActiefLeren/Leomonasa/leerstijlen/Wat%20is%20zo%20leerstijl.html>
- <http://biebmiepleen.web-log.nl/weblog/2009/03/blooms-taxonomy.html>
- www.wikipedia.nl
- <http://www.arendlandman.nl/2010/09/brainbased-learning-werkt-maar-dat-leren-is-meestal-niet-gebaseerd-op-kennis-over-het-functioneren-van-de-hersenen-het-brein/>
- <http://www.aft.org/pdfs/americaneducator/spring2010/RotherhamWillingham.pdf>
- <http://www.netoo.nl/weblog/index.php?start=45>
- http://www.nwo.nl/nwohome.nsf/pages/NWOP_7ZNL4P
- <http://www.juniorhersen.nl/>
- http://www.youtube.com/watch?v=sIv9rz2NTUk&feature=player_embedded
- <http://www.rug.nl/studenten/voorzieningen/studentenservicecentrum/tests>

Bijlagen

Bijlage 1

Vragenlijst Praktijkonderzoek MasterSEN 2010-2011

Voor alle eerstejaars voltijd PABO studenten van de Hogeschool InHolland te Dordrecht.
Studiejaar 2010-2011.

Veel studenten hebben moeite met de overgang van de middelbare school of het MBO naar het HBO; als student moet je het leerproces zelf reguleren, zelf structuur aanbrengen, zelf je studie organiseren, zelf je tijd indelen en ben je zelf verantwoordelijk voor de controle van de voortgang van je studie. Hoe gaan de studenten hiermee om en hoe kunnen wij, docenten, daarin beter begeleiden met als resultaat een grotere kans op succes.

Onderzoeksvraag:

Wat zijn de studie- en leerproblemen van de eerste jaars voltijd HBO PABO studenten van de Hogeschool InHolland Dordrecht?

Deze vragenlijst mag anoniem ingevuld worden. Op die manier zal niemand weten dat je hebt meegedaan of wat je hebt ingevuld. Het is heel belangrijk dat je eerlijk bent. Als je wel je naam invult zal dit slechts in handen komen van de onderzoeker. Mocht de vraag niet duidelijk zijn, vraag gerust naar de bedoeling, dat komt het onderzoek ten goede.

Bedankt voor je medewerking!!

Leeftijd :

Nederlands als moedertaal :

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Geslacht :

- ☐ Vrouw
- ☐ Man

Hoogst afgeronde vooropleiding :

- ☐ MBO4 richting :
- ☐ HAVO, profiel :
- ☐ VWO, profiel :
- ☐ Anders :

Bestuderen van tentamenstof.

Is onderstaande stelling van toepassing op jouw manier van studeren?

	Niet/ Nooit	Een beetje/ Soms	Meestal / Vaak	Heel duidelijk / Altijd
1. Het lukt mij om mijn studie goed te plannen en te organiseren.	4	27	22	5
2. Ik houd overzicht over de (grote) hoeveelheden leerstof en zie daar de rode draad in.	1	22	28	7
3. Om de stof te kunnen onthouden moet ik deze in de praktijk kunnen herkennen.	5	34	14	5
4. Ik probeer onderwerpen die afzonderlijk worden behandeld samen te brengen tot een geheel.	8	27	20	3
5. Ik vind het interessant diverse bronnen (literatuur) met elkaar te vergelijken en kritisch te beoordelen.	25	28	5	0
6. Ik heb een goed geheugen en weinig moeite met het onthouden van een grote hoeveelheid stof.	7	24	20	7
7. Ik volg liever een college over de lesstof dan dat ik het zelf bestudeer.	7	19	29	3
8. Ik vind de hoeveelheid te bestuderen stof voor tentamens te groot.	6	25	15	12
9. Ik ervaar doorgaans weinig stress in relatie tot mijn studie.	11	30	14	3
10. Mijn motivatie om deze opleiding af te maken is groot.	1	5	13	39

Portfolio- en praktijkopdrachten.

Is onderstaande stelling van toepassing op jouw manier van het maken van opdrachten?

	Niet/ Nooit	Een beetje/ Soms	Meestal /Vaak	Heel duidelijk /Altijd
1. Voor de praktijk heb ik mijn zaken altijd goed op orde (lesvoorbereidingen, praktijkmap).	1	3	30	24
2. Het maken van een uitgebreide lesvoorbereiding helpt mij bij de uitvoering van mijn praktijklessen.	6	19	21	12
3. Ik werk graag aan opdrachten voor de praktijk en probeer daar zo veel mogelijk extra informatie bij te zoeken.	1	17	34	6
4. Ik werk graag samen met medestudenten aan opdrachten, voor mijn studie en voor de praktijk.	5	22	25	6
5. Ik zorg er voor dat eerst mijn opdrachten af zijn voordat ik aan het studeren zelf begin.	4	27	18	9
6. De opdrachtomschrijvingen binnen de modules zijn duidelijk, ik weet precies wat ik moet doen.	2	23	29	3

Studieloopbaanbegeleiding.

Wat is jouw mening betreffende onderstaande stellingen?

	Niet/ Nooit	Een beetje/ Soms	Meestal /Vaak	Heel duidelijk / Altijd
1. De begeleiding van docenten op de PABO t.a.v. mijn studie is goed.	0	6	42	9
2. Mijn POP, mijn bekwaamheidsdossier en de reflectieopdrachten hebben mij meer inzicht gegeven in mijn manier van leren en werken.	7	23	23	5
3. Gesprekken tijdens SLB hebben geholpen bij het leren verwerken van de studiestof.	14	22	21	1
4. Gesprekken tijdens SLB hebben mij meer inzicht gegeven in mijn eigen leergedrag.	12	27	17	2
5. Gesprekken tijdens SLB hebben geholpen bij het aanpakken en voorbereiden van de praktijkopdrachten.	6	21	25	6
6. Mijn praktijkbegeleider/-ster geeft mij goede, gerichte feedback.	1	8	25	24
7. Door de gerichte feedback van mijn praktijkbegeleider/-ster is de kwaliteit van mijn lesgeven verbeterd.	1	7	28	22
8. Ik heb geen begeleiding nodig, ik kan deze studie volledig zelfstandig uitvoeren.	29	25	3	1

Hogeschool InHolland PABO Dordrecht.

Wat is jouw mening betreffende onderstaande stellingen?

Duidelijkheid rondom eerste jaar PABO:	Niet/ Nooit	Een beetje/ Soms	Meestal/ Vaak	Heel duidelijk / Altijd
1. De inhoud van het jaarprogramma voor de eerstejaars PABO studenten is duidelijk.	0	17	35	6
2. De inhoud van de studiewijzer en de studiehandleiding is duidelijk.	1	15	33	9
3. De inhoud van de praktijkgids is duidelijk.	1	4	42	11
4. Ik vind het digitale netwerk (intranet) een makkelijke manier van informatie zoeken en vinden.	6	21	24	7
5. Ik voel me erg prettig op de PABO, zowel met de medestudenten als ook in het contact met de docenten.	0	6	13	39
6. Ik heb het idee dat er op de Hogeschool een meer Diepgaande, zelfstandige verwerking van de studiestof wordt verwacht dan op mijn voorgaande opleiding.	3	11	19	25

Wat ik nog graag kwijt zou willen t.a.v. (en niet aan bod is geweest in de vragenlijst)

Bestuderen van tentamenstof.

- Het is vaak veel, maar niet moeilijk. (2X) (VWO en Havo student)
- Het is fijn om vooraf te weten welke stof op welke dag in de les behandeld wordt, zodat ik mijn planning daarop kan aanpassen. (MBO student)
- Het is veel. De tentamens zijn alleen gericht op de 'highlights'. (MBO student)
- Ik vind het erg veel toetsstof, terwijl er in een toets maar weinig naar gevraagd wordt. (MBO student)
- Aan het begin van de opleiding zou ik graag meer begeleiding willen zien bij de hoeveelheid van de tentamenstof. De training Studievaardigheden liever aan het begin Van periode 2 of 3. (Mbo student)
- De stof vind ik vaak erg veel en ik vind het moeilijk om duidelijk samen te vatten en door alle stof heen te komen. (MBO student)
- Ik vind de tentamenstof makkelijker te leren, als ik er voorbeelden, filmpjes, foto's etc. bij heb.
- Ik heb moeite met plannen. Op het laatste moment. Toetsen haal ik net of net niet. Kan op zich wel goed leren. (Havist)
- Het zou duidelijker zijn als bij alle lessen de kern duidelijker wordt en oefenvragen voor de toets is soms wel gemakkelijk. (Havist)
- Het zou fijn zijn als bij alle vakken de rode draad van de lesstof behandeld wordt. (Havist)
- De training studievaardigheden, kan beter in het begin van het jaar. (Havist)
- Goed om de laatste les voor een tentamen nog de belangrijkste dingen van de toets te noemen? (Havist)
- Het leren van de stof hangt af van het onderwerp van de colleges (?) (Havist)
- Erg veel (Havist)
- Ik kan goed leren, maar jaartallen en namen zijn een drama. (Havist)
- De tentamenstof is erg veel. Ik ben nog steeds op zoek naar de beste aanpak. (2x) (Havist)

Portfolio- en praktijkopdrachten.

- Het is allemaal erg veel en dubbel. (VWO student)
- Teveel in één keer! (MBO student)
- Erg veel om vast te leggen. (MBO student)
- Graag meer controle op lesvoorbereiding of dit goed wordt ingevuld (MBO student)
- Ik vind het vaak erg veel verschillende verslagen. Per periode heb je veel te leren en veel verslagen te maken. Dit vind ik moeilijk te combineren. (MBO student)
- Dit vind ik erg goed te doen. Jammer dat er weinig controle is of het is gedaan, dat zou een extra stimulans zijn. (MBO student)
- Sommige opdrachten staan in de readers vaag/onduidelijk beschreven of het lijkt meer dan het is. Ik raak dan bij voorbaat al in paniek en blijf de opdracht uitstellen. (MBO student)
- Voor verschillende portfolio's was het onduidelijk wanneer het ingeleverd moest worden.
- De lessen waren dan bijv. in Blok 1, maar het inleveren in Blok 3. (MBO student)
- Uitstelgedrag, laatste moment, probeer wel eerder te beginnen, voer het wel uit, maar kan soms eerder. (Havist)
- Het laatste onderzoek 'Verschillen in de klas' zou aangepast moeten worden aan de hoeveelheid stagedagen. (Havist)
- Portfolio's zijn mij vaak niet erg duidelijk en ik zie er weinig nut in. Praktijkopdrachten zijn juist erg leerzaam. (Havist)

- Er is niet zoveel bekend wat er voor lessen gegeven moeten worden. Bijv. geef 5 rekenlessen en 10 taallessen per periode. (Havist)
- Het zou prettig zijn als deze voor alle eerstejaars hetzelfde zijn. Dus dat alle tutores gelijke lijnen trekken. (Havist)
- Qua praktijkopdrachten hadden ze het in jaar één beter kunnen spreiden. (4x) (Havist)
- In de laatste periode moet erg veel gedaan worden in de praktijk in een korte tijd. (3x) (Havist)
- Ik zou zelf graag meer duidelijkheid hebben bij de opdrachten, als ik er naar vraag zeggen ze kijk maar in de studiehandleiding en die is juist vaak onduidelijk. (Havist)
- Sommige opdrachten vind ik niet erg relevant. (Havist)
- De studiehandleidingen zijn niet altijd even duidelijk. (Er staat in het beoordelingsformulier dan iets anders dan in de opdrachten. (2x) (Havist)

Studieloopbaanbegeleiding.

- Graag vaker praktijkbezoeken op de stageplek (3x per jaar) en intensievere lessen m.b.t. zelfstudie.
- Onze SLB-er motiveert ons niet, moet gaan zoals zij het wil. (2x)
- Alle SLB-ers op één lijn. Sommigen zijn strenger dan anderen.
- SLB is erg nuttig. De lessen zijn duidelijk. Het is alleen erg prettig om vaker één op één gesprekjes te hebben. Hier heb ik namelijk nog meer aan.
- Veel staat duidelijk aangegeven in de studiehandleiding. Bij SLB wordt er vaak extra werk toegevoegd, waardoor ik toch extra begeleiding nodig heb.
- Vind ik inhoudelijk niks bijzonders, heb ook geen problemen op stage. Wel gezellig kletsen!
- Wisseling van SLB-er/Tutor halverwege het jaar niet prettig. Huidige SLB-er heeft zeer weinig kennis, je kunt moeilijk bij haar terecht.
- Halverwege het jaar hebben we een switch gehad van tutor en slb-er, dat vond ik (in eerste instantie) niet erg prettig. (2x)
- Ik vind soms wel dat er niet veel ervaringen gedeeld worden in de SLB les. Veel later kreeg ik te horen dat een 6 voor stage te weinig is en dat er dan gebeld gaat worden met de begeleider.
- De lessen SLB vind ik niet altijd nuttig. Het komt er vaak op neer dat we kletsen (wel gezellig!) over onze voortgang, maar er wordt nooit echt ingegaan op bijv. het bekwaamheidsdossier.
- De begeleiding van docenten is goed, bij sommigen wel en anderen weer niet.
- De bekwaamheidsdossiers vind ik veel werk en er staat veel hetzelfde in. Misschien maar twee dossiers per jaar en twee gesprekken over je vooruitgang.
- Mijn SLB-er stelt mij niet op mijn gemak. Bij een andere SLB-er had ik wellicht hoger gescoord. (Havist)
- Hele goede begeleiding en ik heb veel aan mijn begeleidster.
- Héél goed!
- Het is voor mij minder nuttig, heb het op voorgaande opleiding ook al gehad.

Hogeschool InHolland PABO Dordrecht.

- Het invoeren van de cijfers en behaalde studiepunten wordt door veel docenten te laat gedaan, waardoor je geen goed beeld hebt van je studiepunten. (2x)
- Gezellig, prettige sfeer.
- Fijne school, met sfeer. Docenten kennen bijna alle studenten, dat is fijn.
- De onderzoeken zijn niet altijd duidelijk, en zeker niet omdat er door de diverse leerkrachten ook nog een eigen draai aan wordt gegeven.

- Ik vind de taken van de onderzoeksverslagen niet altijd duidelijk, of er mist informatie. Waardoor soms door eigen draai van tutoeren de opdrachten steeds verder afwijken van de handleiding.
- Leuke school, klein, maar gezellig. Heb het naar mijn zin.
- Lessen moeten interactief zijn, anders verslapt de aandacht echt binnen 5 min. (2x)
- Jammer dat een les 1 ½ uur duurt. Veel mensen willen eerder weg en dan hebben we minder les. Op de CHE (?) hadden we meer verschillende vakken op één dag.
- Praktijk = geweldig. Op vrijdag ben ik er al weer helemaal klaar mee met de PABO, leuke mensen, maar geniet met mate.
- Duidelijker en beter georganiseerd dan de Avans Breda.

Bijlage 2

Het eerstejaars PABO programma van de Hogeschool InHolland Dordrecht

De propedeuse (het eerste jaar van de opleiding) heeft een oriënterende, selecterende en verwijzende functie, wat betekent dat duidelijk moet worden of de student geschikt is voor het beroep van leraar.

De perioden van het eerste jaar hebben als thema's: 'beelden van onderwijs', 'pedagogisch handelen', 'rijke leeromgeving' en 'verschillen in de klas'. De student zal merken dat binnen de opleiding zijn/haar eigen verantwoordelijkheid voor het leerproces en reflectie op de uitvoering van activiteiten (vooraf, tijdens en na afloop van thema's en praktijk) heel belangrijk is. Instrumenten om het leerproces (zelf) te sturen zijn het digitale portfolio, assessments, functionerings- en beoordelingsgesprekken en het persoonlijk ontwikkelingsplan.

Competentiegericht onderwijs

Een competentie is een samenhangend geheel van kennis, houding en vaardigheden die iemand in staat stelt adequaat te handelen in de beroepspraktijk.

Maar deze competenties worden ingekleurd door de persoonlijke kenmerken van de eigenaar. Anders gezegd, de student bezit specifieke kwaliteiten die maken dat hij/zij niet precies hetzelfde handelt als een ander. Die sterke kanten moet de student verder ontwikkelen tijdens zijn/haar opleiding.

Daarnaast werkt de student natuurlijk aan de versterking van aspecten waarmee hij/zij meer moeite heeft. Het competentieprofiel van leraar basisonderwijs bestaat bij INHolland uit zeven brede competenties, waarvan er zes gericht zijn op het beroep en één op de persoonlijke ontwikkeling. Laatstgenoemde competentie, gericht op reflectie en zelfsturing, kan de student als de voorwaardelijke competentie beschouwen, want als de student niet in staat is te reflecteren op zijn/haar ontwikkeling en deze ontwikkeling te sturen, kan hij/zij ook moeilijk de andere zes competenties tot op het vereiste niveau ontwikkelen.

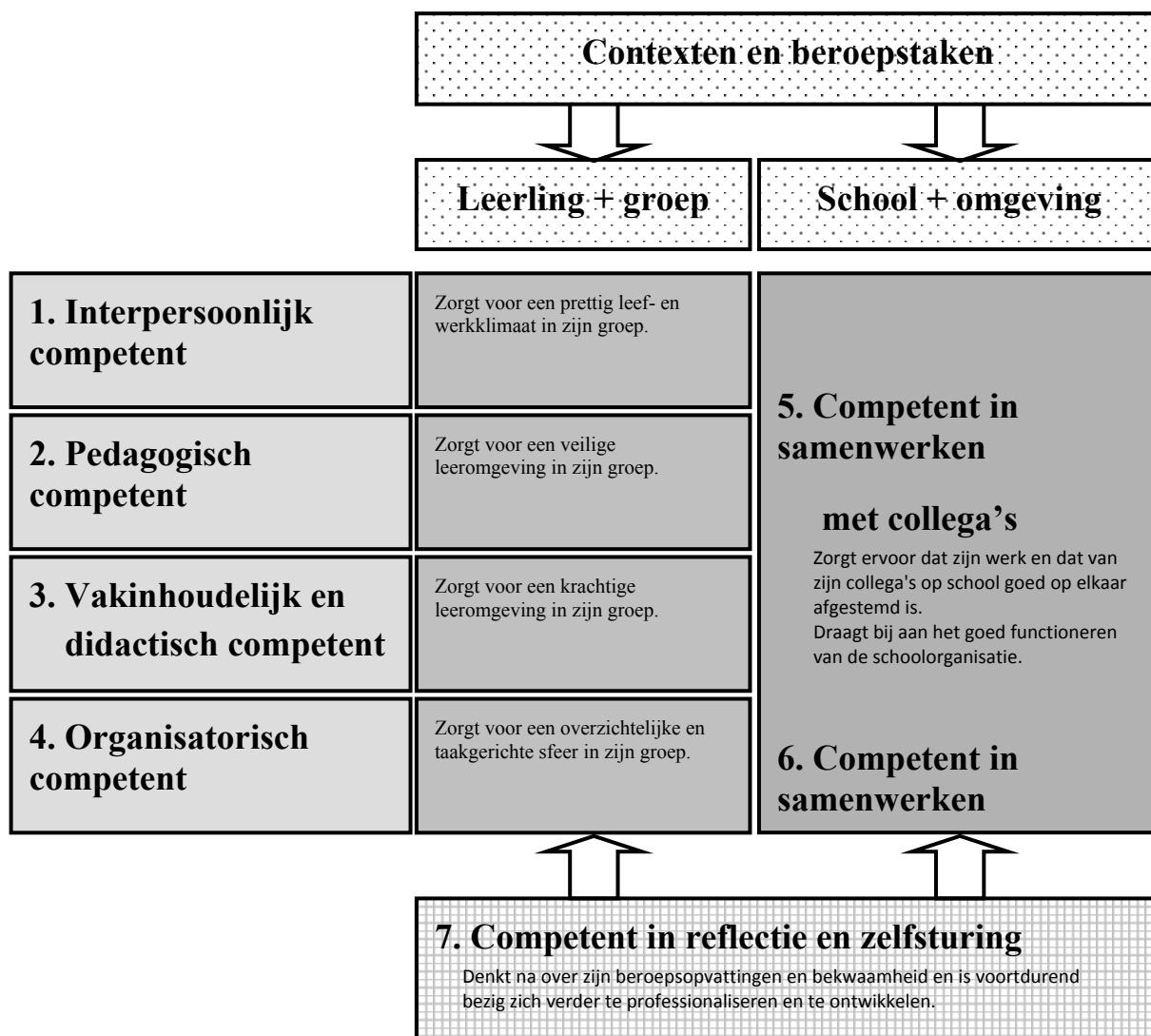
Een competentie wordt ontwikkeld door de beroepstaak die de student vervult en de specifieke context waarin hij/zij het beroep uitoefent.

Uit : Studiewijzer PABO 1 Voltijd Hogeschool InHolland Dordrecht 2010/2011.

	<i>Opleiding modules</i>	<i>Studie opdrachten</i>	<i>Praktijk opdrachten</i>
Verwerkingsvormen:			
- Kennistoetsen	X	X	
- Schrijfopdrachten / Verslagen		X	X
- Kijkwijzers			X
- Reflectieverslagen		X	X
- Presentaties	X	X	X
- Onderzoek	X	X	
Studievaardigheden:			
- zelfstandige verwerking van de te bestuderen stof voor de tentamens		X	
- competentieontwikkeling gericht op reflectie en zelfsturing		X	X
- de bereidheid om zelfsturend een eigen persoonlijk activiteiten- en ontwikkelingsplan ter hand te nemen.	X	X	X
- intrinsieke motivatie	X	X	X
- een proactieve en kritische opstelling op het beroepsmatig handelen	X		X
- onderzoeksvaardigheden	X	X	X
- thematisch werken	X	X	X
- het verwerven van specifieke vakinhoud en vakdidactiek	X		X
Begeleiding:			
- Begeleiding bij het bewust worden van de competenties	X		X
- Begeleiding en ondersteuning bij het 'leren leren' en het voeren van de regie over het eigen leerproces	X	X	
- Ondersteuning bij keuzeprocessen	X		X
- Begeleiding in het volgen van de competentiegroei	X		X

Competenties

Hieronder een schematisch overzicht van de competenties in relatie tot contexten en taken behorend bij het beroep van leraar.

De student wordt tijdens het onderwijsprogramma zoveel mogelijk geconfronteerd met de beroepsrealiteit en werkt gericht aan kenmerkende beroepssituaties. Dat vraagt al aan het begin van de studie een intrinsieke motivatie om opgeleid te willen worden voor de complexe arbeidsomgeving. De student staat centraal houdt ook in dat een proactieve en kritische opstelling op het beroepsmatig handelen van de student wordt verwacht. Hij/zij wordt geacht zelf in beweging te komen. Deze bereidheid komt tot uitdrukking in het ondernemen van initiatieven en de bereidheid om zelfsturend een eigen persoonlijk ontwikkelingsplan ter hand te nemen. De drang tot beweging en sturen uit zich in een oprechte belangstelling voor het toekomstige werkveld.

Wat betreft het praktijkonderdeel in het eerste studiejaar een overzicht in onderstaand schema. Daar staan de kbs'en (kenmerkende beroepssituaties) die logischer wijze geoefend worden in een bepaalde periode. Gekeken is naar de relatie met de praktijktrainingen en het thema. Uiteraard worden deze aangevuld door de ontwikkelingsbehoefte van de student.

Periode 1	A1 A2 B1	Vriendelijk leidinggeven aan een groep Begeleiden van (kleine) groepen Leerproces voorbereiden
Periode 2	A3 B2 B3 B4	Het realiseren van een veilig leef- en werkklimaat Introductie verzorgen Instructie geven Verschillende werkvormen hanteren
Periode 3	B4 B5 B6 C1	Verschillende werkvormen hanteren Begeleiden van het leerproces Evalueren van het leerproces Gesprekken voeren met kinderen
Periode 4	B6 D1	Evalueren van het leerproces Omgaan met verschillen in cultuur, sekse, waarden en normen

De praktijkactiviteiten vanuit de opleiding schematisch weergegeven

	Thema	Praktijkactiviteiten vanuit de opleiding	Praktijkdagen (minimaal)
Periode 1	Beelden van onderwijs	- Kennis over onderwijssysteem en belangrijkste maatschappelijke en levensbeschouwelijke invloeden - Les voorbereiden - Basis leerkracht communicatie - Voorlezen en vertellen	Semester 1: - Voltijd: 18 - Deeltijd: 12 Midden- of bovenbouw
Periode 2	Pedagogisch Handelen	- Basiskennis over opvoeden en onderwijs - Het realiseren van een veilig leef- en werkklimaat - Vriendelijk leidinggeven - Basis didactisch repertoire (voorkennis activeren, pakkende lesopening, instructie geven, werkvormen hanteren, verschillende oplossingsstrategieën hanteren, vragen stellen)	
Periode 3	Verrijken van de leeromgeving	- Kennis van leerinhouden, leervormen, groeperingsvormen en didactische werkvormen - Inrichten van de leeromgeving - Communiceren met jonge kinderen - Kringgesprek voeren - Ontwerpen van speel-werklessen met grote mate van betrokkenheid	Semester 2: - Voltijd: 18 - Deeltijd: 12 Onderbouw
Periode 4	Versillen in de klas	- Kennis van ontwikkelingspsychologie. - Zicht krijgen op verschillen in de groep en deze benutten - Zelfstandig werken bij jonge kinderen - Observeren/registreren.	

Bijlage 3

Kenmerkende beroepssituaties in fase 1

Competenties 1, 2, 3, 4	A. Omgaan met een groep					
	A1	Vriendelijk leiding geven aan een groep	Pr. 1	Pr. 2	Pr. 3	Pr. 4
	A2	Begeleiden van (kleine) groepen	Pr. 1	Pr. 2	Pr. 3	Pr. 4
	A3	Het realiseren van een veilig leef- en werkklimaat	-	Pr. 2	Pr. 3	Pr. 4
	B. Verzorgen van lessen: voorbereiden, uitvoeren en evalueren					
	B1	Leerproces voorbereiden	Pr. 1	Pr. 2	Pr. 3	Pr. 4
	B2	Introductie verzorgen	Pr. 1	Pr. 2	Pr. 3	Pr. 4
	B3	Instructie geven	Pr. 1	Pr. 2	Pr. 3	Pr. 4
	B4	Verschillende werkvormen hanteren	Pr. 1	Pr. 2	Pr. 3	Pr. 4
	B5	Begeleiden van het leerproces	Pr. 1	Pr. 2	Pr. 3	Pr. 4
	B6	Evalueren van het leerproces	Pr. 1	Pr. 2	Pr. 3	Pr. 4
	B7	Toetsen van het leerproces	-	-	-	-
	B 1-7	Specifiek / geïntegreerd vakinhoudelijk en didactisch handelen	-	-	Pr. 3	Pr. 4
	B 1-7	Werken met nieuwe media	-	-	Pr. 3	Pr. 4
	C. Gesprekken met leerlingen					
	C1	Gesprekken voeren met leerlingen	Pr. 1	Pr. 2	Pr. 3	Pr. 4
	D. Omgaan met verschillen					
	D1	Omgaan met verschillen in cultuur, sekse, waarden en normen	-	-	Pr. 3	Pr. 4
	D2	Omgaan met verschillen in taal, leerstijl, motivatie en leertempo	-	-	-	-
Competentie 5	E. Samenwerken met collega's en werken in een organisatie					
	E1	Participeren in overlegvormen	Pabo	Pabo	Pabo	Pabo
	E2	Samenwerken in taakgerichte teams	Pabo	Pabo	Pabo	Pabo
	E3	Een bijdrage leveren aan de schoolontwikkeling	-	-	-	-
	E4	Participeren in de zorgstructuur van de school	-	-	-	-
Competentie 6	F. Samenwerken met ouders en instanties					
	F1	Gesprekken voeren met ouders	-	-	-	-
	F2	Contacten onderhouden met externen	-	-	-	-
	F3	Bijdrage leveren aan informatie- en/of ouderavonden	-	-	-	-
Competentie 7	G. Onderzoek en ontwikkeling van eigen opvattingen en competenties					
	G1	Reflecteren op eigen handelen	Pr. 1	Pr. 2	Pr. 3	Pr. 4
	G2	Communiceren over eigen en collegiaal handelen	Pr. 1	Pr. 2	Pr. 3	Pr. 4
	G3	Beroepshouding expliciteren	-	-	-	-

Pr. = praktijk

Onderwijseenheden in fase 1

Hieronder staat voor de propedeuse een overzicht van alle onderwijseenheden (OE), de bijbehorende toetsen, credits en studiebelastingen (sbu). De propedeuse bestaat in totaal uit 60 credits. Een credit staat voor 28 studiebelastinguren.

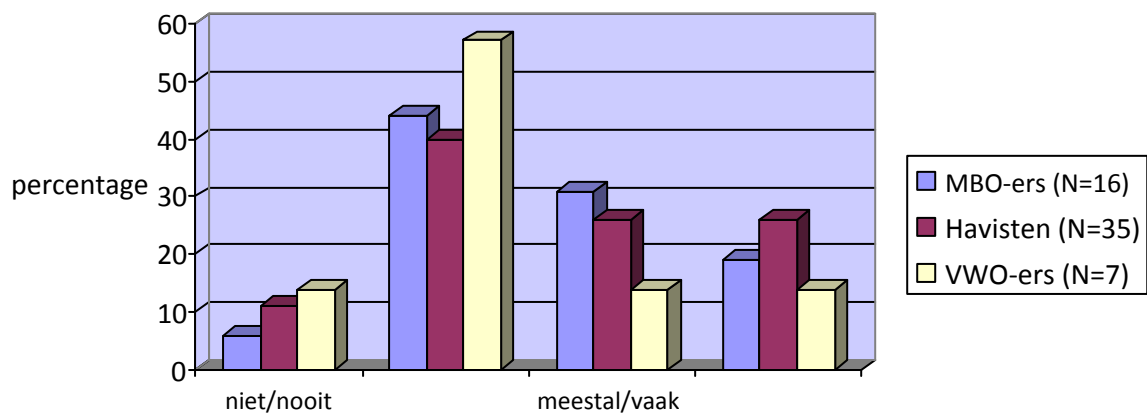
OE	Naam toets	Credits	Cijfer	Weging
1	Lerarenbekwaamheid in de praktijk 1 <i>Praktijk 1</i> <i>Bekwaamheidsdossier 1</i>	5 (56 sbu) (84 sbu)	10-100 <i>V/NV schaal</i> 10-100	100%
2	Kennis onderwijssysteem	2	10-100	100%
3	Onderzoek beelden van onderwijs	3	10-100	100%
4	Didactisch ontwerp wereldoriëntatie	2	10-100	100%
5	Kennis kunstzinnige oriëntatie	3	10-100	100%
6	Lerarenbekwaamheid in de praktijk 2 <i>Praktijk 2</i> <i>Bekwaamheidsdossier 2</i> <i>Eigen vaardigheid Engels</i>	5 (84 sbu) (28 sbu) (28 sbu)	10-100 10-100 10-100 10-100	60% 20% 20%
7	Kennis pedagogisch handelen	2	10-100	100%
8	Onderzoek pedagogisch handelen	3	10-100	100%
9	Kennis wereldoriëntatie	3	10-100	100%
10	Eigen vaardigheid kunstzinnige oriëntatie	2	10-100	100%
11	Lerarenbekwaamheid in de praktijk 3 <i>Praktijk 3</i> <i>Portfolio levensbeschouwing 1</i> <i>(Bord)schrijven</i>	5 (84 sbu) (28 sbu) (28 sbu)	10-100 10-100 10-100 10-100	60% 20% 20%
12	Kennis van leerprocessen	2	10-100	100%
13	Onderzoek rijke leeromgeving	3	10-100	100%
14	Taal in de onderbouw	2	10-100	100%
15	Rekenen-wiskunde in de onderbouw	3	10-100	100%
16	Lerarenbekwaamheid in de praktijk 4 <i>Praktijk 4</i> <i>Eigen vaardigheid Taal</i> <i>Eigen vaardigheid Rekenen-wiskunde</i>	2 (56 sbu) - -	10-100 10-100 10-100 10-100	100% - -
17	Bekwaamheidsdossier 4 th	2	10-100	100%
18	Logopedie	1	10-100	100%
19	Kennis ontwikkelingspsychologie	3	10-100	100%
20	Onderzoek verschillen in de klas	2	10-100	100%
21	Taalverwerving	3	10-100	100%
22	Bewegingsonderwijs	2	10-100	100%

Bijlage 4

Vragenlijst uitkomsten:

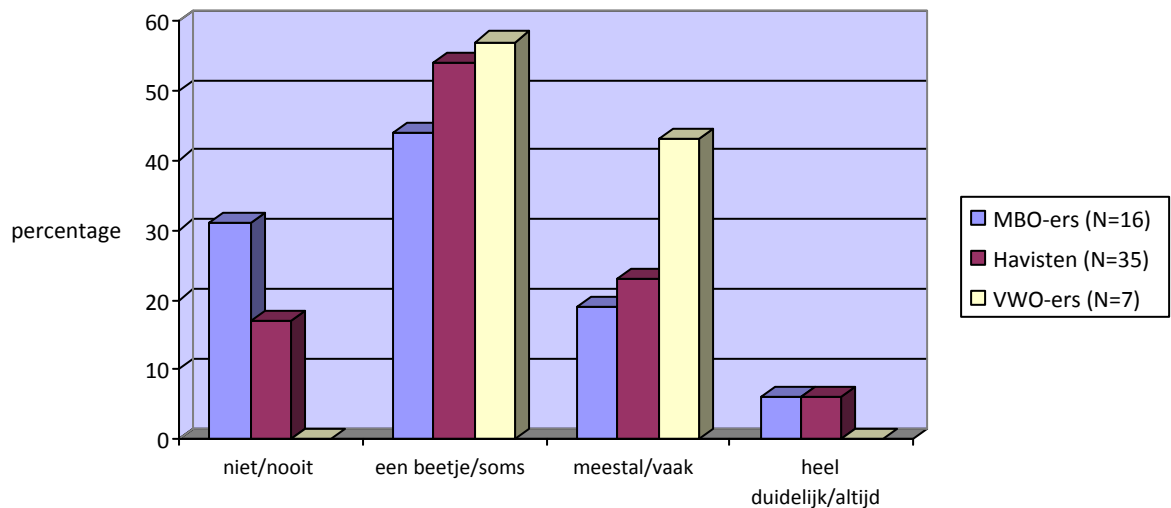
Bestuderen van tentamenstof!

Vraag 9 : Ik vind de hoeveelheid te bestuderen stof voor tentamens te groot!

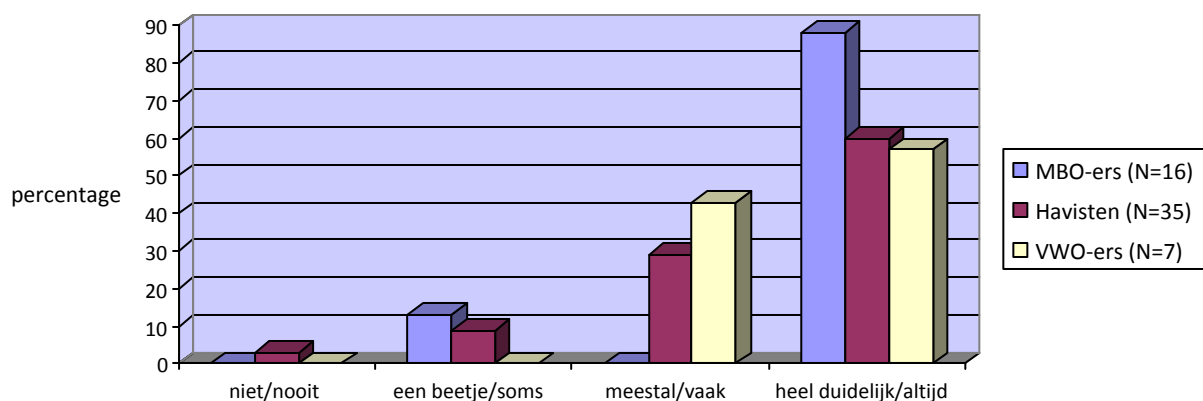
N=58

Vraag 10 : Ik ervaar doorgaans weinig stress in relatie tot mijn studie!

N=58

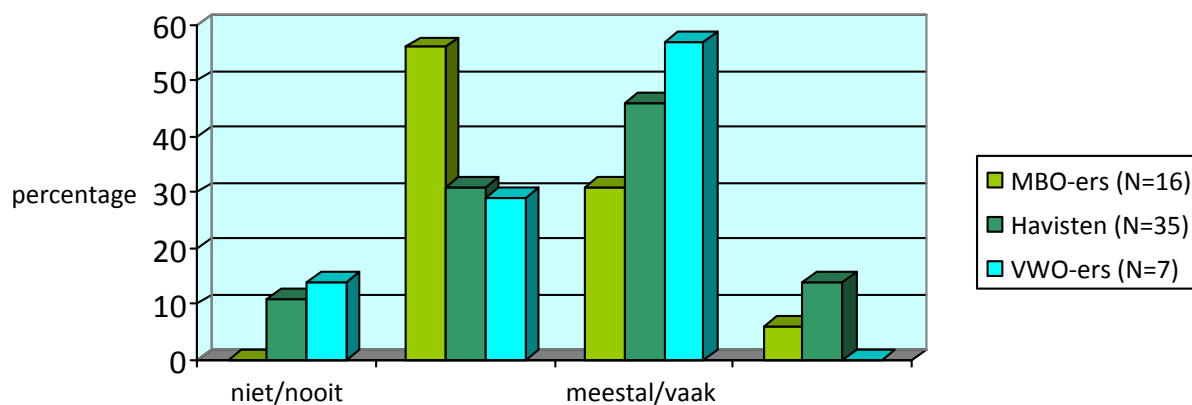
Vraag 11 : Mijn motivatie om deze opleiding af te maken is groot!

N=58

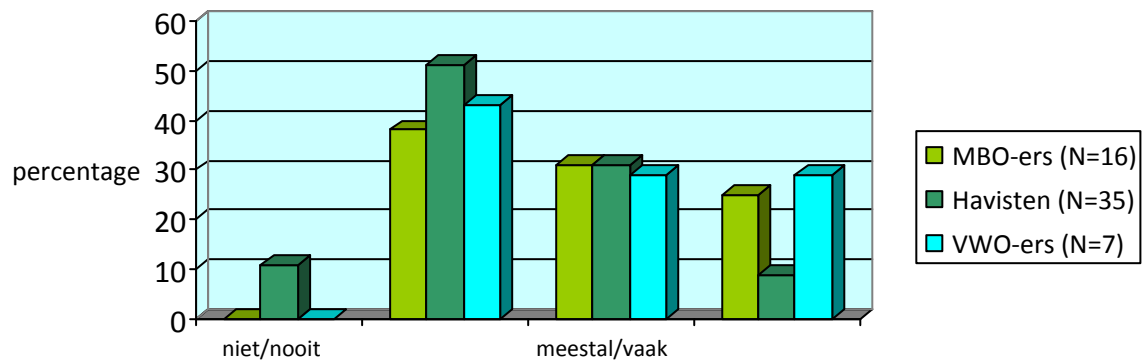
Portfolio- en praktijkopdrachten

Vraag 4 : Ik werk graag samen met medestudenten aan opdrachten voor mijn studie en voor de praktijk.

N=58

Vraag 5 : Ik zorg er voor dat eerst mijn opdrachten af zijn voordat ik aan het studeren zelf begin.

Studeren is in Nederland

Hoge uitval komt door massacolleges, gebrek aan

Nergens is studeren zo'n vrijblijvende bezigheid als in Nederland. Wees dan ook niet verbaasd als veel studenten uitvallen. Nodig is betrokkenheid, betoogt Maydo van Marwijk Kooy.

In Nederland raken veel studenten verdwaald in het hoger onderwijs. Iedereen kent ze: studenten die drie of vier studies hebben geprobeerd, die geen diploma hebben behaald en die nooit echt aan studeren zijn toegekomen. Maar die wel een flinke studieschuld hebben opgebouwd. Volgens Hans Adriaansens (Opinie & Debat 4 sept.) zijn de vele studierichtingen hier debet aan, terwijl volgens Barend van Leeuwen (Opinie, 7 sept.) het antwoord zit in meer studiekeuzebegeleiding. Als studiekeuzeadviseur ben ik daar natuurlijk helemaal voor, maar ik weet dat het probleem gecompliceerder is. Wat is de situatie?

- Het aantal studenten is sinds de Tweede Wereldoorlog bijna vertienvoudigd. Dit heeft geleid tot zeer grote instellingen. De universiteiten van Amsterdam en die van Utrecht hebben inmiddels circa 30.000 studenten; de hogescholen in die steden meer dan 35.000.
- Het aantal docenten in het hoger onderwijs heeft met die groei geen gelijke tred gehouden. De onderwijsgroepen zijn groot en het persoonlijk contact tussen studenten en docenten is gering (Studentenmonitor 2008). Traditionele studierichtingen als economie en rechten, maar ook nieuwe zoals kunst- en cultuurwetenschap, bieden onderwijs in grote groepen met weinig contacturen; studenten halen weinig studiepunten en het onderwijs krijgt slechte beoordelingen (Keuzegids Hoger Onderwijs 2009).
- De hoge uitval in Nederland (30-40 procent, afhankelijk van de wijze van berekenen) is van alle tijden, maar door de omvang van het hoger onderwijs zijn de kosten exorbitant (het Researchcentrum Onderwijs en Arbeidsmarkt becijfert ze op 6 miljard euro per jaar).

Illustratie Cyprian Koscielniak

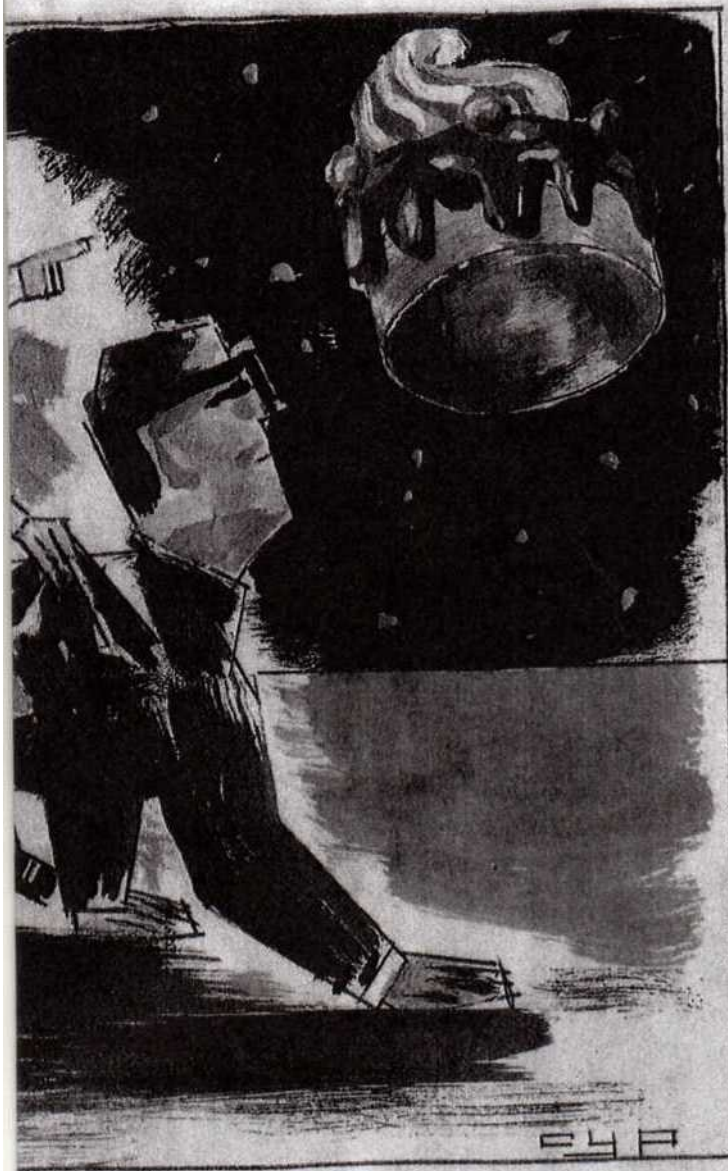
- Tien jaar geleden stelde Loek Hermans als minister van Onderwijs universiteiten en hogescholen in de gelegenheid makkelijk nieuwe opleidingen op te zetten ter bevordering van de marktwerking. Sindsdien zijn er honderden opleidingen bijgekomen, de een nog 'leuker' dan de andere. Zij vormen het door Adriaansens geschetste doolhof, waaruit ook de officiële site van het hoger onderwijs,

www.studiekeuze123.nl, geen uitweg biedt.

- Een diploma, ook al bestaat het uit vijven en zessen, biedt automatisch toegang tot de studie en instelling van keuze. Slechts voor een klein aantal studies wordt geselecteerd. Het kiezen van een studie gaat door een muisklik (op www.ib-groep.nl).
- Vakken en tentamens kunnen vaak makkelijk worden uitgesteld

nd veel te vrijblijvend

n eisen en door gering contact met studenten

en herkanst, wat weinig bijdraagt tot een gevoel van urgentie.

- De studiefinanciering in Nederland is aan weinig beperkingen gebonden. Ook al veranderen studenten een paar keer van studierichting en halen zij weinig studiepunten, zolang zij staan ingeschreven kunnen zij bij de IB-groep geld lenen voor de duur van de studie plus drie jaar. Als er maar binnen tien jaar een diploma

wordt gehaald, wordt de basisbeurs omgezet in een gift.

Wat valt hierbij op? Veel vrijblijvendheid en weinig serieuze aandacht voor een generatie die Christien Brinkgreve zo mooi beschrijft in haar boek *Vroeg mondig, laat volwassen*. Het is mij een raadsel waarom de overheid dit laat bestaan.

Hoe is de situatie in andere landen? In Engeland en de VS is de uitval laag. Op de meeste Engelse

universiteiten ligt deze ruim onder de 10 procent (in Cambridge slechts 1 procent). In deze landen is sprake van veel meer verplichtingen. Het begint al in de tweede fase op de middelbare school, waar goede cijfers voor de gewenste studieplek moeten zorgen – dit geldt voor Engeland en de VS, maar ook voor een egalitair land als Zweden. Selectie dwingt leerlingen lang van tevoren hun keuze te motiveren. Tentamens herkansen is er nauwelijks bij; in Engeland en de VS moet je domweg 'je jaar halen', anders kun je vertrekken. Studiefinanciering is gebonden aan behaalde punten (wordt in Zweden per semester gecontroleerd).

Volgens toonaangevende Amerikaanse studies (Alexander Astin, Chickering & Gamson en Harold Bok, voormalig president van Harvard) is dat waar het bij *retention* – het tegenovergestelde van uitval – om gaat: zorg voor betrokkenheid. Door goed, kleinschalig onderwijs, het stellen van hoge eisen, veel contact tussen studenten en docenten en studenten onderling. Allemaal zaken waaraan het in Nederland ontbreekt.

Brede bachelorprogramma's met een groot bestanddeel algemene vorming zijn zeker zinvol, zowel om uitval te voorkomen als om inhoudelijke redenen. Naast Hans Adriaansens pleitten hiervoor al eerder Frits van Oostrom, voormalig president van de KNAW, en, bijna honderd jaar geleden, Johan Huizinga in zijn *Universitas*. Maar willen brede studieprogramma's tot zinnige resultaten leiden, dan moet ook hier worden voldaan aan de voorwaarden voor betrokkenheid en mogen studenten niet aan hun lot worden overgelaten.

Het antwoord is dus: minder studierichtingen, meer begeleiding én intensief, kleinschalig onderwijs. Hieraan zijn de miljoenen die de overheid nu voor voorlichting heeft uitgetrokken, goed besteed. Maar de overheid moet ook de regels veranderen voor toelating en selectie, tempo en studiefinanciering. Die werken nu vrijblijvendheid en uitval in de hand.

Maydo van Marwijk Kooy is sociologe en studiekeuzeadviseur.